

Фото Георгія Лук'янчука

Майбутнє і надія України: першокласники одного з п'яти перших класів київської гімназії "Академія"

Георгій ФІЛІПЧУК,
доктор педагогічних наук

Битви виграють педагоги

Свого часу Ян Коменський, узявшись за написання "Великої дидактики", опираючись на мудрість античних просвітників, зазначив, що найбільший і найкращий дар можна принести своїй державі лише через навчання і освіченість молоді, яка є основою держави. В ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН резолюції (за результатами світового саміту 193 країн) проголошено: "Якісна освіта на всіх рівнях є необхідною умовою для забезпечення сталого розвитку, розвитку людського потенціалу, повноцінної участі чоловіків і жінок, особливо молоді, в житті суспільства".

Справді, освіта перебуває в серцевині сьогоднішніх і завтрашніх трансформацій світу. Коли нинішні першокласники закінчуватимуть школу, то з'являться кілька мільйонів робочих місць, пов'язаних з абсолютно небаченими новітніми технологіями, математичними, інженерними, архітектурними новачками, оскільки людство перебуває в надзвичайно мобільному стані початку четвертої індустріальної революції. Прогнозують, що 65% учнів сучасної початкової школи працюватимуть на посадах, яких сьогодні не існує. Очевидно, що прогрес націй і цивілізацій у XXI столітті проходитиме через класні кімнати, студентські аудиторії, наукові лабораторії і мистецькі майстерні.

Можна продовжувати загальносуспільні дискусії про освітні "реформи", переконливо аргументувати про значимість нових форм і видів освіти, переваги 12-річного навчання, удосконалення структури компетентностей, зміни в ідеології складання іспитів, підготовки домашніх завдань, суттєве підвищення (в майбутньому) статусу педагога і, навіть, про табу на використання червоних чорнил під час перевірки завдань. Проте да-

Освіченість молоді — наш обнадійливий чинник

Культуроцентризм, ідентичність і громадянськість — ці основоположні принципи освіти мусять стати наріжним каменем української освіти. З початком нового навчального року особливо гостро постають перед суспільством задовнені проблеми підготовки і виховання нашої молоді — майбутнього справді суверенної і незалежної держави.

леко не ці рішення визначатимуть успіх освітньої справи. Не такі індикатори уможливають, згідно зі Стратегією сталого розвитку "Україна-2020", конкурентоспроможність і успіх бути, наприклад, серед 50 (?) країн у міжнародній освітній програмі PISA.

Доля освіти і науки має завжди перебувати в площині **головної стратегії державної політичної волі**. В Україні нема ні конституційного, ні морального права кидати в стихію "ринку" освіту, науку, національну культуру, оскільки саме в цих сферах формується безцінне багатство — **людський капітал**, майбутнє нації, куються перемоги в битвах за суверенність Держави. Педагоги виховують, навчають і творять Націю, а тому їхній суспільний статус повинен бути дуже високим. Європейський державник і воєначальник Бісмарк, борючись за єдність німецького народу, так говорив про Вчителя: "Ставлення держави до вчителя — це державна політика, яка свідчить або про силу держави, або про її слабкість... Битви виграють не генерали, а педагоги і парафіяльні священики". Проте ніщо з нічого не буває. Потрібне безперервне інвестування в Людину, яке завжди є безпрограшним.

Якість освіти

Очевидно, слід відмовитися від декларативних фраз про так звані "реформи", людиноцентризм чи європеїзм. Франко в "Одвертому листі до галицької молоді" застерігав нас від балакучос-

ті, пустомельства, байдужності і грубошкірості, коли відбувається "парадування європейськими формами при основній малоосвітності та некультурності". Хіба забалакування унеможливає реально оцінювати стан найпосутніших речей. Кілька фактів нашої діяльності чи бездіяльності, щоб усвідомити рівень "української" європейськості. А йдеться про **нерівність**, наростаюче **падіння рівня знань, особливо в сільській школі**, яка суттєво продовжує відставати від міської, що докорінно відрізняє українську школу від європейських національних освітніх систем, **польської, фінської чи естонської**. Так, за результатами ЗНО 2017-го з трьох базових дисциплін (українська мова, англійська іноземна, математика) 170 балів набрали у 3—4 рази більше випускників шкіл міст із населенням понад 500 тис. осіб, аніж сільських шкіл. Для кожного сьомого абітурієнта 2018 року нинішня вступна кампанія завершилася на початку, показавши вкрай **незадовільні результати**. Невтішні результати ЗНО-2017, коли лише 5 учнів на Україну написали українську мову та літературу на 200 балів, повторено і цього року. Адже цей іспит не склали 14,5%, а це майже 47 тисяч осіб. Поріг з історії України не подолали 23 тисячі абітурієнтів. Відсоток учасників ЗНО, що не склали іспити: **фізика — 16,82%; математика — 18,57%; німецька — 18%; англійська — 19%...**

Закінчення на стор. 2—3

ПРОЄКТ ПРАВОПИСУ: І ВАШИМ, І НАШИМ

4-5

ІЛОВАЙСЬКА ТРАГЕДІЯ

7

ЯКИМ БУТИ МЕМОРІАЛУ?

8

ПОЛТАВСЬКА "ПРОСВІТА" В ДОБУ УНР

10-11

КРИВОРІЖЧАНІ ЗГАДАЮТЬ КУЗЬМУ

16

Освіченість молоді — наш обнадійливий чинник

Закінчення. Початок на стор. 1

Якість освіти залежить від рівних чи нерівних можливостей і соціально-педагогічних умов, рівня доступності до неї, соціального капіталу, насамперед від рівня освіти батьків і їхнього майнового стану, від суспільної і особистісної мотивації, від усвідомленості урядами й парламентами, громадянським суспільством значущості ролі освіти в розвитку людини і держави. Три найголовніші пріоритети як стратегічні завдання мають бути покладені в основу модернізації сучасної української школи: якісне викладання, якісні інструменти, якісне соціокультурне середовище. Щодо сільської освіти, то мусимо визнати, що *село без школи — як церква без хреста. А школа без бібліотеки — напівшкола*.

Коли порушуються взаємозв'язки освіти, науки з економічною, соціальною політикою або є недостатньо дієвими, прогрес нації і держави гальмується. В Україні, наприклад, зазначені чинники помітно впливають на ефективність економічних структур, рівень економічного укладу, частку науковості українських товарів і послуг у системі світової торгівлі, яка складає нині лише 0,1 %. Ставлення до національної науки в ієрархії державних пріоритетів слід визначати не заявами, а найбільш інтегрованим і реальним показником — бюджетною статтею. На 2018 рік, наприклад, видатки на науку “сягнули” аж увосьмого менше законодавчої норми. Що необхідно чинити, як діяти, щоби ставлення до освіти, науки, вчителя, викладача університету відповідало духу і потребам часу? Очевидно, чим більше поцінуюватимуть освіту, тим більше шансів на суспільний прогрес. “Історія нації, — писав А. Дістервег, — є історією її шкільної справи...”. Ще однією надзвичайно сильною стороною національної освіти має стати її *культурна модель*, яка найбільш посутньо впливатиме на реальний навчально-виховний процес. Колись відомий український учений-педагог К. Ушинський, вивчаючи освітні практики в країнах Європи, стверджував, що корінна відмінність їхньої національної освіти полягає в сильному, особливо у ставленні до своєї Батьківщини, до ріднокультурних цінностей. Для України сьогодні принцип *культуrowідповідності* містить підсилену актуалізацію. По-перше, військова агресія Росії і внутрішньої колаборації зумовлює необхідність удосконалення всієї освітньої політики — найбільш ефективного і надійного інструменту патріотичного, громадянського виховання молоді. Там, де навіть частково, на локальному рівні приходить усвідомлення і здійснюються адекватні зусилля щодо впровадження в зміст виховання і навчання культурно-історичних національних цінностей, а освітній процес базується на національному ґрунті, відбувається якісна трансформація передусім ментальних характеристик особистості. Варто в цьому контексті ще раз нагадати про факт, який стався в Криму 2014-го, точніше в Сімферопольській гімназії № 5 (українськомовній!), на

урочистій лінійці, приуроченій завершенню навчального року. Тоді випускники гімназії, в уже окупованому Росією Криму, заспівали Гімн України, виявивши громадянську мужність, патріотизм, високу національну свідомість. Вірю, що мине небагато часу і цей повчальний урок стане хрестоматійним прикладом у національній педагогіці України, у виховних концепціях для XXI століття. Оскільки саме подібні вчинки, як зокрема і громадянська позиція юних курсантів у Севастополі, а особливо, молодих воїнів-добровольців, які захищають Україну на сході, мають лягти в основу національно-патріотичного виховання української молоді. Це — стратегічне завдання освіти.

Війна як результат виховання

Уся трагедія, що відбулася і відбувається нині, загинбель українців, втрата наших суверенних територій вкотре переконує, наскільки проблема національно-патріотичного виховання є стратегічною для перспективи Державності. Ігнорування, бойкотування, збайдужілість до української справи в будь-якому сегменті життєдіяльності з часом повертається до народу бумерангом зла. Неважко прогнозувати в контексті національної безпеки кризові явища, пов'язані з втраченою власною культурністю, ідентичністю.

Серед певної частини наукового та політичного середовища сформувався підхід, коли пропонують заради єдності й суспільного спокою не ставити на порядок денний питання *мови, історичної пам'яті, культури, церкви*. Отже, пропонують замість трудомісткої системної та вдумливої роботи консервацію і пролонгацію ситуації пострадянського стану з його характерними рисами денационалізації, деукраїнізації й русифікації всього життєвого простору. Але історія вчить, що у критичні періоди держава, народ якої не об'єднаний національною ідеєю, а навчений вшановувати *не своїх героїв і молитися чужим богам*, відцуравшись від рідної мови, живучи подвійною ідентичністю, стає спокусливішим для агресії чужинців, оскільки має ослаблений імунітет до захисту та обстоювання національних інтересів. Доморошені політики-манкурти, запроданці-державці, олігархи-нувориші найбільше руйнують (роблячи це безкарно!) дух і єдність народу.

Згадаймо про зло, яке творилося у ставленні до України на “сєверодонецькому зборищі” чи під час мовних антиукраїнських парадів у 15-х областях. І слід робити такий громадський спротив, щоб подібні українофоби ніколи не мали можливостей бути дотичними до суспільного виховання. Тому, захищаючи Свободу, Суверенність, Державність України, йдучи в загальнолюдську сім'ю, інтегруючись у Європу, маємо передусім навчитися, починаючи з дитсадочка і до університетів і академій, бути гідними синами і доньками *свого Роду і Народу*. Пам'ятаймо застереження Тараса Шевченка: “І Коллара читаєте / З усієї сили, / І Шафарика, і Ганка, / І в слав'янофіли / Так і претесь...І всі мови / Слав'янського люду — / Всі знаєте. А свої / Дас{т}ьбі...”.

Освітні орієнтири

Найперше, педагоги, особливо їхні очільники, зобов'язані вибудовувати філософію нової української школи на цінностях національної культури, історичної пам'яті, на ідеалах життя і боротьби великих Будителів нації. По-друге, освіта має орієнтуватися на високі міжнародні стандарти. Необхідно визнати, що за більшістю світових рейтингів, починаючи з середньої базової школи і завершуючи університетами, Україна доволі скромна або зовсім не бере участі в проведенні багатьох авторитетних міжнародних досліджень. Ми відстаємо від здобутків тих країн, які сповідують ідеологію західної інтелектуальної традиції, так і від тих, що формують власну освітню політику відповідно до східної (китайської, японської, південнокорейської, сингапурської) культурно-освітньої традиції, які врешті-решт вибудовують глобальну освітню систему. Позитивно, що цього року українські школярі вибороли три медалі в Тегерані на Міжнародній учнівській олімпіаді з біології, а також чотири золота, два срібла (четверте місце у загальному рейтингу) на міжнародній олімпіаді з математики в Румунії, де змагалися учасники зі ста країн світу. Радіємо за наших студентів на міжнародних конкурсах з ІТ-технологій. Проте, на жаль, не можна стверджувати про загальну високоосвіченість молоді. Є намагання не бачити катастрофічного відпливу за кордон (на навчання, працю, проживання) величезної кількості *української молоді*, поставивши під сумнів їхнє повернення на Бать-

ківщину. Щодо соціальних аспектів і найважливіших принципів освітньої політики, то на перший план слід поставити такі стрижневі основи, як доступність, рівність, безкоштовність, індивідуальність, практичність і, особливо, світоглядність. Залежно від ступеня вирішуваності завдань у цьому сегменті, формується, не перебільшую, не тільки рівень суспільної довіри до існуючих інститутів освіти, влади, а й якість демографічної політики. Варто визнати, що населення України катастрофічно зменшується, як і кількість дітей, учителів, шкіл, позашкільних, професійно-технічних і дошкільних закладів. Так, на початку Незалежності в Україні функціонувало 21,9 тисяч шкіл, а в 2017—2018 н. р. їх стало на 5 тисяч менше — (16,9 тис.), завжди офіційно пояснюючи причину “оптимізацією”. За цей період з 7 млн 102 тис. учнів кількість їх скоротилася до 3 млн 846 тис. Цифра величезної втрати у 3 млн 256 тис. учнів має стати головною темою для **національної безпеки**. Дуже небезпечно є ситуація зі збереженням людського капіталу. Скажімо, якщо 1990 року в Україні було задіяно до 350 тис. інженерів і вчених, то сьогодні — близько 50 тис. Допоки суспільство мовчатиме разом із владою, яка не дає відповідей на ці гострі питання, воно буде співучасником цієї трагедії. Усі “успіхи”, зокрема реформ щодо децентралізації, ніколи не ставатимуть по-справжньому ефективними, якщо в основу не покладено найвищу цінність суспільства і держави — *Людину* (відповідно до Конституції України, стаття 3). Прикро, коли проблема виживання Нації підміняється безперервними спробами змінювати (а не виконувати!) Основний Закон. Якість життя, рівень освіченості, фізичний і духовний стан здоров'я народу — ті характеристики, які даватимуть чіткі відповіді на питання часу: “Хто ми?... Чиї сини?”, хто і за що перетворює Націю на заподалих “грецькоїв”? Як на мене, відповідь на поверхні. Допоки громадянське суспільство не зламає становий хребет “української” політично-фінансової олігархії, доти жодна з людиноцентричних сфер, зокрема освіта, наука, культура, не матимуть шансів на розвиток. Запропонована нині патерналістсько-субсидіальна модель соціального захисту безперспективна. Принцип людиноцентричної політики підмінюється подачками, якістю людського капіталу вимінюється політичним олігархатом на фетиш надмірного збагачення. Тому недивно, що доля інвестування в освіту в Україні, яку практично роздержавили (понад 90 %), є однією з найбільш мізерних у Європі. Причиною такої зухвалої неувagi великого бізнесу до освіти є сама *природа олігархату*, виводячи освіту, науку поза межі національних пріоритетів. *Не слід забувати, що Держава, Народ, які втрачають освіченість, гублять власну сакральність, історичність, ідентичність, націєкультурність, позбавляються національного імунітету*, стаючи об'єктами і споживачами чужих впливів, експансій, “цінностей”. Але маємо визнати істину, яку нам залишили наші видатні просвітники, що народ, забавившись ввійти в європейську

сім'ю повноправним членом, але без власного національного доробку, буде завжди хворим її членом.

Тромби суспільства

Освіта є найбільш ефективним інструментом виховання нації, але далеко не єдиним. Надскладним сьогодні є інформаційне, соціокультурне середовище. Величезний обсяг інформації — різноманітної, багатомовної і суперечливої. У нашому гаджеті сьогодні вміщується бібліотека на понад 600 тисяч книг. Але слід виокремити ще один посутній аспект. Щоб вибудовувати таку філософію буття нації, яка здатна бути суб'єктом у конкуруючому світі, їй потрібна *патріотична еліта*, “верхи”, що здатні по-справжньому сприяти *Україну як найвищу політичну і духовну цінність*. Для шкільної, студентської молоді завжди буде затребуваним приклад для наслідування, взірць, орієнтир для самоствердження. Цим чинником має бути “передній ряд”. В. Липинський зазначав, що не може бути весь народ національно свідомим, але “передні ряди” зобов'язані бути такими. Тому необхідно якомога швидше в Україні позбавлятися домінування інтелектуальної і моральної убогості, а також значної частини космополітичної, а то і відкритої українофобської “верхівки” на всіх щаблях влади, органів місцевого самоврядування, інших відповідальних посадах. Адже вони є тромбами, що унеможливають формування суспільних пріоритетів освіченості, культурності, україноцентричності нації. Ідеал суспільного стану для таких владців — мовчаність, “спокій”, зубожілість, напівосвіченість. Як подолати цю суспільну виразку? Безперечно, найкращий спосіб — відійти природним шляхом (за власним бажанням) від влади, яка тобі не під силу. Це — вічна цивілізаційна проблема. Ще Сенека у своїх “*Діалогах*” описував цю ситуацію через сказане Демокритом: “*Хто хоче спокійно жити, хай не надто береться до суспільних чи приватних справ, бо і в приватному, й громадському житті не те що багато — дуже багато треба робити. Та коли нас не кличе жоден почесний обов'язок, то від діяльності маємо відійти*”.

Оптимальна модель освіти

На політичному, законодавчому, громадянському рівнях вона має опиратися на *соціальну відповідальність і партнерство держави, бізнесу, неурядових інституцій, їхню вмотивовану кооперацію щодо підтримки освіти*, підготовки й перепідготовки висококваліфікованих кадрів. Її головний посил — *найбільш гуманною, добротною, соціально й економічно виправданою політикою є інвестування в Людину*. В умовах неоголошеної війни з Росією ця потреба особливо відчутна. Вона вимагає морально-етичної, державницько-відповідальної поведінки тих чиновників та інститутів влади, які є розпорядниками народних (бюджетних) коштів. Натомість в Україні спостерігається корпоративний зговір “політиків” різних мастей щодо розподілу бюджетного пирога. Хіба нинішньої влади проявляється в тому, що при катастрофічному дефіциті коштів

на освіту, науку, культуру, охорону здоров'я, зарплати очільників державних підприємств, які працюють укрій неефективно, у тисячу (!) разів є більшими, ніж пенсія українського педагога, зарплата бібліотекаря, вихователя, тренера, митця. Коли на 2017 рік бюджетом України було передбачено на галузь “Наука” всього 0,16% від ВВП (2018 — 0,2 %), (Японія — 7 %, Швеція, Ізраїль — 4,5 %), а на “утримання” нинішніх 6-ти парламентських партій за останні два роки виділено 391 і 442 млн гривень та 0,5 млрд грн на поточний 2018-й, то вочевидь стає впізнаваним “рівень” державницького мислення сучасного політикуму. Такі деформовані суспільні явища існуватимуть доти, допоки між державою і суспільством не відбудуватиметься *діалог* загальнонаціонального характеру. Наукові обґрунтування життєво важливих проблем мають стати в основі політичних рішень. Відповідно до задекларованих державами світу на саміті у Ріо-де-Жанейро (2012) “необхідно сприяти ухваленню обґрунтованих рішень з питань політики у сфері сталого розвитку, зміцнювати зв'язок між наукою і формуванням політики”.

Національна свідомість

Майже три роки минуло відтоді, як під впливом громадської думки, реалій державного будівництва, в умовах російської агресії був виданий Указ Президента про національно-патріотичне виховання дітей та молоді. Ті стратегічні завдання, цілі, цінності потребують теоретичних наукових розвідок і досліджень, практичного впровадження в життя. Усе це означає, що корінним чином слід перебудувати і напрями *дисертаційних досліджень*. Зазначені пріоритети — формування національної ідентичності; патріотичного виховання; утвердження в освіті передусім авторитету державної української мови як найвищої духовної цінності; навернення народу до національної пам'яті, історичної правди; впровадження в зміст освіти надбань національної культури Українського народу — все це б мало стати основою для фундаментальних і прикладних досліджень НАПН України, університетів, психологічної, педагогічної, соціологічної, історичної, філософської наук. Інакше відбудуватиметься і надалі консервація мислиневої діяльності щодо можливості “співжиття” рудиментів совковості, сталінізму, столипінщини і якісно нових цінностей Української незалежної держави. В Україні ще донедавна споруджували або залишали недоторканими символи катів українського народу — від Катерини II до Сталіна, проте наука (українська) не завжди дає належні відповіді на перспективні завдання націєтворення, утвердження світогляду Української Нації, формування української національної ідентичності, об'єднавчої Ідеї. Ці проблеми є надважливими, оскільки не може нація впевнено почуватися, коли, наприклад, 43% населення південно-східних областей України, за соціологічними опитуваннями, продовжує вважати Сталіна “мудрим вождем”. Деградація гуманітарної інфраструктури завжди породжуватиме кризу соціуму. Тому напівосвічене щодо власної історичної пам'яті, напівгромадянське суспільство мусить

стати національно свідомим. Завдяки освіті, науці, культурі.

Глум над українцями

Для цього необхідно передусім зупинити (створивши відповідні передумови) “втікачку мізків”, коли сотні тисяч дипломованих фахівців стають незатребуваними в Україні, які або масово поповнюють колони мігрантів, або “знаходять” себе в малокваліфікованому середовищі, а ще гірше — збільшують кількість люмпенізованого, депресивно-агресивного, асоціального контингенту населення. Бо не рапсом, лісословом і рудою багата Україна, а передусім людьми. І національна еліта (справжня!) дорожча ніж будь-яка національна валюта. Україна зобов'язана оберігати людей, а люди — Україну. Бо як писав Т. Шевченко: “*Нема на світі України, / Немає другого Дніпра*”.

Важко досягати рівня європейськості, коли втрачається українськість, а отже, моральність, культурність, інституційно-державницька здатність. Судячи зі змісту інформаційного простору, практично окупованого олігархічними антиукраїнськими групами, такий стан задовольняє лише тих, хто прагне пролонговувати стагнацію української нації. Вибивання “патріотичними” зусиллями мовних квот у ЗМІ України свідчить про приниженість гідності українства на Богом даній йому землі. Ця боротьба за квоти, як і замусолені дискусійним непотребом, свідомо не проголосовані, надважливі законопроекти про Українську мову, свідчать про величезний дефіцит української ідентичності в політичному потенціалі “післямайданної” влади. Вона вдоволено спочиває на ідеологічному троні фальшивого (нею придуманого) сленгу “Єдинаєстрана — єдина країна”. Проте трон на такому антиукраїнському виверті рано чи пізно перетворюється на електричний стілець. Тим більше, що ні Конституцію України, ні рішення Конституційного Суду України від 14 грудня 1999 року, а тепер уже й від 28 лютого 2018 р., не дано порушувати нікому. Найбільш об'єктивною і водночас негативною оцінкою влади за попередні роки в гуманітарній політиці, що негативно вплинуло на культурно-освітню сферу, було сприяння повнокровному функціонуванню зловісного для українців закону “Ка-Ка” і неухвалення до сьогодні **Закону про українську мову**. Справді, “вперше”, як полюбують говорити нинішні політики, в Україні відсутня національна державна програма “**Закордонний українець**”, що ігнорує конституційні норми *статті 12*, в якій проголошено: “Україна дбає про задоволення національно-культурних і мовних потреб українців, що проживають за межами держави”.

Гадаю, достатньо оцінити лише те, що відбулося з українцями в Росії чи Придністров'ї, і ми зрозуміємо всю триваючу трагіку нашого народу за межами материзни. В Росії, в якій уся духовна, інтелектуальна, освітня, церковна, музична, ораторська, співоча, друкарська і навіть пекарська культури створені українцями, сьогодні знищено все — українську школу, мову, бібліотеки, книгодрук, церкву і найстрашніше, що знекорінено національні почуття. Хоча б варто нагадати про справжні витоки,

особливо апологетам “русского міра”, слова відомого ідеолога євразійства графа М. Трубецького, який зазначав, що “шлях Росії в європеїзацію лежить через українізацію”.

Спекулюючи принципами демократії, свободи слова і навіть надуманими проблемами національних меншин, свідомо зігнувавши титульний народ, який дав імення Українській державі, інформаційна політика не стала об'єднавчим чинником політичної нації, надійним ресурсом націєдержавотворення, оберегом і захистом від зайд і вирослених удома манкуртів. Подвійну ідентичність в образі двоголового імперського орла з перспективою “русскоголовості” безпосередньо й опосередковано, використовуючи ідеологію м'якої сили, нав'язують українському суспільству, доведеному соціальними негараздами до напівпритомного стану (“какаяразніца”) в інформаційному, культурно-освітньому, політичному і навіть церковному сегментах життєдіяльності.

П'ята колона наступає

На жаль, ідеологи і практики Від “русского міра” не лише ззовні, а й усередині країни. Достатньо, хто ще в змозі, проглянути виступи штатних “базік” на “українських” олігархічних каналах, перенасичених фобством до українськості. Вони відомі і “нема на те ради”, як кажуть у народі. Зрозуміло, що це безперервне бомбування частково “виховує”, витолочуючи українську душу. Але згубно також діють достатньо помірковані й інтелектуальні чинники. У цьому контексті принагідно згадати інтерв'ю в “Деловой столице” українського письменника Андрія Куркова, який заявив: “Русский язык вне России является *самостоятельным* явлением. Для ограничения возможности России защищать в Украине русский язык нужно *признать украинское русскоязычие украинской “культурной собственности” и взять украинский русский под свой филологический контроль*. Киеву необходимо работать над созданием русскоязычия в Украине, как собственно явления, а не части “русского мира”. Например, открыть институт русского языка или институт русского и других языков национальных меньшинств под крышей Института языкознания им. Александра Потебни Национальной академии наук Украины, чтобы фиксировать различие украинского русского языка, *работать над созданием русскоязычной Украины уже как собственного явления, а не как части общего “русского мира” за пределами России*. Тем, кого тема русского языка в Украине раздражает, хочу напомнить, что речь идет не о статусе языка, а о миллионах украинских русскоязычных граждан, избирателей, которые, если их игнорировать или показывать только как врагов Украины, *могут повлиять на исход любых будущих выборов* — и парламентских, и президентских”.

З тим, що сказав А. Курков, можна погоджуватися лише в тому, що, справді, для частини нинішньої політичної “еліти”, яка переймається своїм владним інтересом — утриматися будь-якою ціною, навіть здачею національних цінностей, відкрито запропонований варіант торгів. Догодити, купити, задобрити “*виборця*”, бути солідарним з ним, потураю-

чи йому, навіть тоді, коли він бойкотуватиме українські цінності. Ці питання значно серйозніші, аніж купівля виборців “гречкою”, адже стосуються національної безпеки. Виявляється, що після Майдану можна вже дозволяти, не покаравши злочинців, розпочати торгувати найціннішим — національною культурою, мовою, вірою, аби тільки заручитися підтримкою тих “російськомовних”, які сплять і бачать ствердження “російської” України. “Какая разница, на каком языке”. Можливо, для подібних типів, якими переповнені центральні й місцеві телерадіоканали, а також деякі владні кабінети, такий випадок (переконаний, що замовлений) є природним, оскільки вони виховані й “*кохаються з російськістю*”. Їхні думки, почуття, помисли і бажання перебувають за межами українських цінностей, ідей, ідеалів, вони там, у нетраях ідеологем “русского міра”, “Четвертої республіки” Ложкіна, який уже натякає на перспективність цього сценарію. Курков “під інтелігентною шубою” намагається почати його реалізовувати від імені інтелектуалів.

Уроки історії і висновки

Аналіз історичної ретроспективи нагадує нам про подібні випадки, які неодноразово чинили шкоду українцям, їхньої національної освіти, культури.

Справді, вислідковуються паралелі сторічної давнини, коли у Харкові замість Української Народної Республіки “формувалося”, за завданням більшовицької Москви, нове *зловтворення* — УРСР. І навіть за тих обставин її очільник М. Скрипник змушений був ініціювати, нехай і радянську, але українізацію. Хоча сьогоднішні ініціативи, які лунають (радіше, мичать) з усіх екранів, а також від окремих владців, подібні до напівголосоного “співу” (*не партесного, який принесли їм українці*) ординців у Московії на заваджену тему: “Малую Росію к рукам прибрать”. Дуже все це нагадує також програму російських шовіністів 90-річної давнини, яку за завданням Сталіна 1927 року в Україну привіз реалізовувати Каганович. Очевидно, “суржиковий” чи безпам'ятний українець не буде тим людським “матеріалом”, що здатний розвивати сучасну російську культуру, бути для неї донором, а не лише реципієнтом. Але відірваний чомусь (!) і кимось (!) нині від української національної культури, такий денационалізований українець рано чи трохи пізніше стане об'єктом експансії Кремля, поживою для жертвоприношень “русскому міру”, стратегія якого — *захищати російськомовних скрізь, де вони проживають*. Розвитку подібного сценарію важко заперечувати, адже він асоціюється з вічним законом природи — заблукало, відсталого від основної групи поїдають хижаки. На жаль, біла Україна і в Україні їх сьогодні забагато. Втрата Криму і Донбасу тому підтвердження. Адже змаргіналізоване і зденационалізоване населення, зокрема і значна частина молоді, цих українських територій, як і більшість розмішених там силових структур, солідаризувалися з ідеологією “русского міра” та агресією Росії, аніж підтримали Україну. Територіально і політично ці громадяни перебували під статусом України, але “культурно”, ідеологічно вони були у полоні російської світо-

глядності й ментальності. За мовчазного споглядання української влади, а то і підтримки, був майже повністю табуований доступ до українськомовних видань, книг, газет, радіо і телебачення. В університетах і школах викладання здійснювалося тільки російською мовою, а чиновники повністю ігнорували державну мову. Соціокультурне середовище перебувало під впливом пропаганди, політики, ідеології Росії. 0,2% українськомовного викладання в 600 школах Криму — абсурдний показник для суверенної України, який пришвидшував трагедійні часи. У Севастополі (370 тис. населення) за короткий період було відкрито 12 філій російських університетів. Усі бібліотечні фонди комплектували з Москви і Санкт-Петербурга. Гуманітарна політика України була дана на відкуп її противникам і ворогам. “Добро пожаловать” Молоху — парадигма тодішньої української політики (не лише гуманітарної), яка і призвела до нинішньої трагедії в Криму і на Донбасі.

Тому гуманітарна політика в теоретичному і практичному вимірах є деградованою, невідповідною вимогам часу, загрозам і викликам, якщо здатна консервувати в Україні совковість, вторинність, запопадливість, “гастрономічність” ідеалів, формуючу люмпенізовану для майбутніх “виборів” соціальну базу. Щоразу, коли актуалізується проблема національної безпеки, виникають загрози державності, варто з великою відповідальністю ставитися до стратегічного завдання — формування української національної ідентичності, державної, національної, особистої гідності Українця як громадянина-патріота. В умовах інформаційно-політичного гвалту, зчиненого поборниками і водночас винуватцями ідеології і практики виживання нації, необхідно формувати безупинно ідеали української державності. Перспектива успіху цієї світоглядної, духовної політичної трансформації залежатиме передусім від виконання державою свого найголовнішого етичного, політично-правового обов'язку — служити своєму Українському народу. Але держава мусить стати іншою, такою, про яку мріяли багато сучасників на зорі українського відродження кінця 80 років XX століття. Без олігархів, які розглядають Україну не як найвищу *духовну і політичну* цінність, а лише як територію, де “заробляють”. Платон у своїй знаменитій праці “Держава”, ніби передбачаючи, писав: “Держава такого типу, без сумніву, не може бути єдиною, вона ніби складається з двох держав: одна — для бідних, а друга — для багатих; хоча вони житимуть в одній і тій же місцині, проте завжди один до другого ставитимуться вороже...”.

Ці оригінальні й сміливі оцінки для тих часів, написані понад 2300 років тому, актуальні і донині, на жаль. Світ, українці разом з ним, мало змінилися. Етика і мораль, совість і правда заплутались у тенетах технологічного прогресу і наживи, аргумент сили переміг силу аргументу. Але зміни на краще **будуть** відбудатися (**в Україні!**), для цього зробімо **українську Освіту добротною, гуманною, інтелектуальною і національною**.

Георгій ФІЛІПЧУК

Ірина ФАРІОН

І. Для чого потрібно реформувати Правопис і чому зараз?

а) Чинний *Український правопис* (ост. вид. 2012 р.) — це узаконення так званої української совєцької мови, яку “нормалізовано” у 20—30-ті роки ХХ ст. через насильну зміну внутрішньої структури мови (фонетику, морфологію, синтаксис) та зовнішній демографічний вплив на носія цієї мови (Голодомор, репресії та терор: лише за один 1933 рік **ЗНИЩЕНО** 1649 науковців-“націоналістів” та 10 млн замордовано Голодомом). Ухвалений чужинцями (Й. Сталін, Н. Каганович, А. Хвילה (Олівер), П. Постишев, В. Затонський) *Правопис 1933 року* в чужих словах — це норми московської, а не української мови (*Афіни, соціальний, аудиторія, проект, Іуда, Ейнштейн, Хемінгуей, вікенд, у бюро*; натомість **ТРЕБА: Атени, соціальний, аудиторія, проєкт, Юда, Айніштайн, Гемінгвей, вікенд, у б’юрі**).

Знищив цей *Правопис* і словотвірні та фонетико-морфологічні явища в **питомих словах**: *інший, радості* (р. в. одн. ім. III в.), *імені* (р. в. одн. ім. VI в.), *спортивний, діючий, Петру, Петро* (кл.в.), *дев’яносто, до Кравців, сімдесяти, давайте підемо, у мене є, у школу* та ін. (замість *инший, радости, имени, спортивный, дейущий, Петру, Петро* (кл.в.), *дев’яносто, до Кравцев, семдесятых, ходімо, я маю, до школи*) та ін.

б) Проблема постала не ЗАРАЗ, а на I Міжнародному конгресі українців 1993 року заявлено про потребу створити для українців всього світу ЄДИНИЙ правопис. Як наслідок — постанов Кабміну України від 8 червня 1994 року про затвердження складу Української національної комісії (УНК) з питань правопису при Кабміні України на чолі з тодішнім віце-прем’єром М. Жулинським. Відповідальність за роботу комісії покладено на новостворений 1991 року Інститут української мови (точніше відновлений після знищення Інституту української наукової мови 1930 року).

в) Опрацьований проєкт нової редакції “Українського правопису” на чолі з директором Інституту української мови НАН України Василем Німчуком опубліковано 1999 року і розіслано для обговорення в компетентні кола. Водночас у пресі розпочалась чергова очорнювальна кампанія проти базових нововведень, що системно ілюстрували деколонізацію (розумій демосковізацію) чинного правопису. 11 лютого 2002 року президент України Л. Куч-

Проект правопису 2018 — дитя компромісу: і вашим, і нашим

Продовження теми. Початок у ч. 35 за 2018 р.

ма, мабуть, як неосязний “знавець” української мови звернувся до тодішнього очільника уряду А. Кінаха (ще одного виняткового “ритора” української мови) з пропозицією “часткового перегляду персонального складу” УНК і перепідпорядкування її Міністерству та НАН України.

г) Українські мовознавці, зокрема основний натхненник відновлення питомих норм українського правопису, знищених радянським режимом, Василь Німчук — не переставав розвивати правописну тематику, найважливішим науковим здобутком чого стала видана праця “Історія українського правопису XVI—XX століття. Хрестоматія”, (2004). Здавалось, після прочитання цього фундаментального видання в багатьох головах мало б розвиднітися щодо потреби: а) історичного засвоєння характеру мовної норми, б) взорування на питому фонетико-морфологічну, а не чужу, передусім московську, лінгвальну систему.

г) Позаяк правописна проблема не переставала висіти дамокловим мечем над владою, то ця ж, вже післямайданна влада, і взялася за затвердження нового складу УНК з питань правопису 17 червня 2015 року. До складу УНК увійшло 25 осіб, серед яких побільшало нефахівців з української філології: германісти, латиністи, математики, технарі, економісти... Чомусь не стало місця у цій комісії для основного знавця історичної правописної проблематики і розробника попередніх пропозицій із демосковізації нашого правопису чл.-кор. НАН України Василя Німчука! Президія НАН України, що формувала цей склад комісії, вмотивувала виведення В. Німчука зі складу комісії його пенсійним віком... І не нагадуватиму, скільки років президентові НАН України Б. Патоніві (1918 р. н.) і скільки пенсіонерів входять до Президії НАН України, що за віком ніби члени політбюро в час умирання СРСР...

Особливо зворушують своєю професійною орієнтацією співголови комісії: доктор фізико-математичних наук М. Стріха (водночас як чиновник у ранзі заступника міністра освіти і науки, натхненник горезвісного “оскоплення” та денационалізації вищої школи) і С. Пирожков, доктор економічних наук, академік НАН України, **директор Національного інституту українсько-російських відносин (1997—2001), опонент докторської дисертації Віктора Януковича...** Кучма, мабуть, і не мріяв про такий “персональний склад” і “смотрящих” УНК (не заперечуємо не більше як ДЕСЯТКИ — серед 25 — адекватних і за професійністю, і за світоглядом українських філологів, членів УНК). Словом, президія НАН України, формуючи склад комісії, добре порахувала кількість голосувальників ЗА і ПРОТИ демосковізації нашого *Правопису*! Коли неможливо процес зупинити, його треба очолити.

II. Що пропонує проєкт *Правопису 2018*?

Як на мене, нема жодного резону працювати УНК, якщо не ставити за основне завдання демосковізувати (і десовєтизувати) український правопис у питомих та чужих словах, зокрема фонетичних та морфологічних категоріях. Інші питання мають практично-технічну мотивацію. Не схрещуватимуть списів щодо написання слів типу *міні(спідниці)* чи *топ(модель)* разом чи окремо, написання великої чи малої букви, чергування у/в, і/й, з/зі/із, мотивації розділових знаків чи запровадження нових (як-от: скісна риска чи правила рубрикації тексту) та ін. **Списи схрещують навколо тих мовних явищ, що є СИМВОЛАМИ своєї чи чужої КУЛЬТУРИ і над способами передавання чужих мовних засобів своїми.** Найосновніші з них розкриємо. У проєкті *Правопису* вони мають фонетичний і морфологічний вияв.

Фонетичні риси:

а) Дуже важливим (**хоч і половинчастим**) приписом проєкту 2018 є варіантне написання **И** (поряд із **І**) перед **Н, Р** на зразок *індик* (*индик*), *ірод* (*ирод*), *ирій* (*вирий*), у виговку та часті *ич!*, в дієслові (та похідних) *икати*, у деяких тюркізмах: *ир, Кім Чен Ин* (с. 6). Про **И** в початковій позиції “кричить” фонемний статус цього звука, а *Словник за редакцією Б. Грінченка* подає 99 слів з початковим **И** не лише перед **Н, Р**: *ива, идол, ижция, илець, имбир, искра*.

б) Написання **Г** чи **Г** на місці чужих **Н, Г**. Позаяк у московській мові відсутній звук **Г**, то чужі слова з **h, g** вони передають через **Х, Г** (наше **Г**): *Гегель (Hegel), Гете (Goethe), хелюин (halloween)*. Натомість українська мова має для передавання цих звуків **г, г**: *Гегель, Гете, геловін*. Проєкт 2018, слушно зазначаючи, що “звук **г** та близькі до нього звуки звичайно передаємо буквою **г**” (с. 126—127) (*авангард, Люксембург*), в антропонімах пропонує **подвійну норму**: *Гегель і Гегель*, а в деяких апелятивах, як у московській мові, залишає написання з буквою **Х**: *хобі, хокей, хол, холдинг, харакірі* та ін., хоч цілком правильно подає новітнє запозичення *госпіс* (а не *хоспіс*).

в) Написання **Т** на місці грецької *теми* (θ) (лат. *th*). Якщо в московській мові цей грецький звук зазвичай передавали через **Ф**, то в українській практиці, з огляду на чужість і запозичення звука **Ф**, грецизми відтворювали через **Т**: *анатема, ортодонт, ортокислота, театр, Голота, Тодось, Тежля, Марта* та ін. Проєкт 2018 пропонує “орфографічну варіантність”, де чомусь серед переліку слів, “узвичаєних в українській мові з **Ф**”, опинилося популярне ім’я *Марта* у варіанті *МарФа* (с. 127). Запитую: то де є такий звичай обзивати пань, панн і панночок *МарФами*? Навіть у творах українського крас-

ного письменства не нашкребти такого дивогляду!

г) Написання **В** на місці **W** в англізмах на кшталт *вікенд* (а не *уікенд*). Проте проєкт 2018 пропонує, як і в чинному *Правописі*, писати “у деяких словах за традицією **У** (за чією традицією? — І. Ф.): *Уельс, Уолл-стріт* (чому не *стрИт*, як у “*спирит*”?), *Голсуорсі, уайт-спирит*” (с. 127). То, виходить, що проєкт *Правопису 2018* і далі в нашій мові хоче зберегти традицію московської мови... Для чого?

г) Про **ЙОТАЦІЮ** при збігові голосних. Передання латинського **ІА** як **ІЯ**, як це було в *Правописі 1928 року* і проєкті 1999, проєкт 2018 **нехтує цілком** і пропонує писати так, як у московській мові: *артерІАльний*, а не *артерІЯльний* (с. 29). Наводячи приклад антропоніма *МарцІАл*, деякі члени комісії, мабуть, забули про широковживане *МаркІЯн* (а не *МаркІАн*), кодифіковане у *Словнику “Власні імена людей”* (1996), *УлІЯн* (с. 109), *АндрІЯн* (с. 39), *КупрІЯн* (с. 70), а також широковживані чужі апелятиви через **ІЯ** *макІЯж* та *манІЯк* і питому лексику на кшталт *діЯльність*, а не *діАльність*. А що вже казати про наших недавніх класиків В. Стуса та Б.-І. Антонича, що по-інакшому, як *фіЯлка* не писали: “*фіЯлка у саду росла...*” (В. Стус), “*З очей фіЯлок смутком кришеш...*” (Б.-І. Антонич)! Те ж стосується передання латинського **ІУ** як **ІЮ**, про що не йдеться у проєкті 2018: *трІУмф* (було *трІЮмф*).

Серед громад правил та прикладів не побачили ми припису щодо *Юди* чи, як це є зараз по-московському, *Іуди*??? Поза увагою залишалося чи не найпродуктивніше у вжитку слово *Европа* (за *Правописом 1928 року*) чи *Європа* (за московським і чинним *правописом*)?

Звісно, що безсумнівною позитивом проєкту 2018 є написання **проЄкт** поряд із *траєкторія, фое* (с. 128), *діЄреза, ріЄстор* в одному системному ряді з *дієта, карієс, Данієль, Габрієль, Арієль, Марієтта* (с. 131).

д) Передання чужих дифтонгів **АУ, ОУ**: *Аудиторія* чи *АВдиторія, сноуборт* чи *сноворт, ЕйзенхАУер* чи *АйзенгАВер*? До речі, саме за московським написанням імени американського президента *ЕйзенхАУер*, а не, як це писали українці *АйзенгАВер*, за спогадами останнього головнокомандувача УПА В. Кука, були розпізнані фальшиві листи від радянського керівництва, що заманювали зустрітися з командувачем УПА.

Проєкт 2018 не розв’язує цієї проблеми, зокрема залишаючи правопис *Фауст*, замість поширеного до москвізації *Фавст* (див. поезія Е. Маланюка “*Фавстівська ніч*”), та пропонує **варіантність у давніх грецизмах**: *аудієнція* і *авдієнція, аудиторія* і *авдиторія, лауреат* і *лавреат, пауза* і *навза, фауна* і *фавна*. Водночас

слухно зауважено, що в грецизмах та латинізмах буквосполучення **АУ** зазвичай передаємо через **АВ**: *автор, автентичний, лавр* та ін. Вважаю, що в цьому випадку слід залишити лише кілька винятків на кшталт *траур*.

е) Передання німецького дифтонга **ЕІ**: *Гейне* чи *Гайне*? Якщо чинний правопис накидує московську форму *Гейне, Ейнштейн, Лейпциг, Рейн, Швейцарія*, то проєкт 2018 приписує німецьке буквосполучення **ЕІ** передавати через **АЙ** на зразок *Вайнрайх, фройляйн*, але у стилі хворобливого роздвоєння між своїм та московським “за традицією в давніших запозиченнях ...**єі** передаємо через **ЕЙ**: *гросмейстер, Гейне, Лейпциг, Рейн, Швейцарія*” (с. 133). Подиву гідна гібридність мислення!

є) Написання **І** чи **И** в чужих словах після приголосних українського запутане. **Чому б не поширити правило “дев’ятки” на власні назви?** Чому в одних топонімах та антропонімах після приголосних **І**, а в інших **И**? Як із тим має дати раду школяр? Де логіка в написанні **через І**: *Арістотель, Дідро, Дізель, Грім, Канзас-Сіті, Медічі, Міссісіпі, Россіні, Сідней, Гельсінкі*, але **через И**: *Братислава, Мадрид, Крит, Сардинія, Скандинавія, Тибет, Тибр, Бразилія, Сиракузи, Сирія, Сицилія* (с. 127, 129—131)?

ж) Чому українці губні та задньоязикові приголосні перед **я, ю, є, ї** в одних чужих словах мають вимовляти по-французькому: *бюст, бюджет, тюр, бязь, кювет*, а в інших — по-українському: *б’єф, комп’ютер, н’єдестал, П’ємонт, Монтеск’є*? Та тому, що в московській мові на місці нашого апострофа пишуть “м’який знак”, а де нема **Ь**, виявляється, там українці апостроф писати не може! То окремі члени комісії того не знають чи їм не веліли того рухати? Правила з апострофом / чи без потребують доглибного ПЕРЕГЛЯДУ!

Морфологічні риси:

а) До концепційних морфологічних рис українського іменника, що зазнали протисистемних змін у *Правописі 1933 року* і були запропоновані до повернення Проєктом 1999 року, належать форми **іменників жіночого роду III відміни на -ть після приголосного** в родовому відмінку однини та **іменники середнього роду IV відміни зі вставним суфіксом -ен в непрямих відмінках**: *радості, смерті*, а також 5 іменників *осени, соли, крові, любові, Руси* (замість спільного з московською мовою закінчення -і) та плем’я, ім’я — *племени, імени*.

Проєкт 2018 цю проблему (ім. III відміни на -ть) розв’язує найдивнішим способом: обмежує можливість вживати цю форму на **-и** лише “у художніх текстах” (с. 100). Принагідно згадалося, що Валуєвський циркуляр 1863 року також обмежив використання української мови лише в красному письменстві, але не допускав її до урядової та навчально-наукової царин...

б) Шонайменше подив викликає форма іменника чоловічого роду II відміни *тато* у множині називного відмінка як *тата*, а в родовому відмінку множини як *тат* (с. 97) на противагу до чинної норми *таті* і *татів* (*тат*) (с. 91).

в) Серед абсурдних пропозицій змінити відмінювання іменника *хабар* за типом м'якої групи (*хабаря, хабарем* замість *хабара, хабаром*), але залишити його належність до іменників твердої групи (с. 75).

г) Немає жодної потреби зберігати серед прикладів відмінювання іменників II відміни у родовому відмінку множини суржикову форму “*сім чоловік*, тобто “*сім осіб*”, що перекочувала з правопису 1928 року до чинного правопису і до Проекту 2018. Це московська калька “*сколько человек*” (правильно *скільки осіб*).

г) Украй доречно вирівняти парадигму іменників чоловічого роду в родовому відмінку множини, що є етнонімами: не лише *вірменів, грузинів, осетинів*, а також і *татарів, болгарів* (а не чинної і пропонованої форми *болгар, татар*) (с. 97).

д) Чужі іменники з кінцевим —о на кшталт *метро, бюро, кредо, евро, кіно* і надалі, відповідно до московського правопису, **залишаються незмінюваними**. Аж дивно, що “проскочити” до української парадигми вдалося лише трійці слів: *вино, ситро, пальто* (с. 135). Де логіка?

е) Повної реабілітації потребує числівник *дев'ятдесят* і розгляд його відмінювання серед відповідного типу числівників, чого в проекті ми не побачили.

е) **Позитивним явищем** проекту 2018 є трактування дієприкметників активного стану на -чий (-а, -е) як таких, що “*вживані переважно в значенні прикметників та іменників*” та зведення до мінімуму їхніх прикладів з позначкою *звідка: виконуючий, зростаючий, працюючий* (с. 124). Дуже важливо й те, що в самому тексті проекту, на відміну від тексту чинного Правопису, замість “*узагальнююче слово*” послідовно вжито “*узагальнювальне...*” (с. 193, 197).

е) Вважаю, що в параграфі **про наказовий спосіб дієслова** варто зазначити, що не утворюють наказового способу з допомогою частки *давай, давайте: давайте підємо, давай зробимо* (правильно *ходімо, зробімо*).

Останній правописний розділ охоплює **пунктуаційну проблематику** та низку технічних приписів (обґрунтування *скісної ризи* як розділового знака, правила рубрикації тексту, ширші примітки щодо вживання розділових знаків, зокрема дуже потрібний коментар щодо розділового знака в усталених зворотах “дай боже”, “боже поможи”, “господи помилуй”, с. 176 — тільки ЧОМУ “боже” з малої букви?).

Проте наголошу на іншому: чому абсолютна більшість цитованого ілюстративного матеріалу — це письменники радянської доби, що аж ніяк не є знаковими для літературного процесу та актуальними сьогодні: А. Головка, О. Сизоненко, І. Нехода, Г. Усач, К. Гордієнко, Л. Смілянський, О. Копиленко, А. Хижняк, Л. Первомайський, В. Чумак, М. Сингаївський, О. Донченко, В. Козаченко, О. Шугай...? Звісно, що вони подекуди розчинені цитатами з творів класиків: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка (дуже рідко), І. Нечуя-Левицького, П. Мирного, М. Коцюбинського, Марка Вовчка, А. Тесленка, Д. Пав-

личка, Ліни Костенко, І. Драча і вже зовсім як винятки представлено ілюстративний матеріал з творів Г. Чупринки, Т. Осьмачки, В. Підмогильного, Б. Антоненка-Давидовича, Ю. Щербака... Про таких велетів українського Слова, як Д. Донцов, Олена Пчілка, У. Самчук, Ю. Липа, О. Теліга, С. Бандера (!!!!!збірка “Перспективи революції”), В. Барка, Е. Андіївська, Олег Ольжич та легіон інших і не мріяти? То хто ж їх буде популяризувати й заводити в класичні кодифіковані приклади, як не самі філологи? Чи в УНК з правопису окопалась абсолютна більшість радянофілів, які тільки таку “класику” й читають? Та й чи треба в самому тексті правопису наскрізно вживати пасивну форму “*подвоєння зберігається*” (с. 129), “*знак питання ставиться*” (с. 168), “*не відокремлюється комою*” (с. 190) та ін. замість активних форм *зберігаємо, ставимо, відокремлюємо*.

Отож у 100-літній ювілей “*Найголовніших правил українського правопису*” І. Огієнка та 90-літній ювілей першого академічного соборного Правопису 1928 року за ВСЮ нашу історію в проекті 2018 ми маємо дзеркало типового українського роздвоєння між самостійністю та залежністю, між позицією та угодовством, між своїм та чужим. І це не професійне філологічне явище, а загальна суспільно-політична тенденція, що називається ПІБРИДИЗМ (чи, за Д. Донцовим, “гермафродитизм”). Амбівалентність та компроміс — основна риса цього проекту. Через це він абсолютно програє проектуві 1999, затаврованому, свого часу, владою, пресою та невігласами. Проект 1999 через системну демосковізацію нашої мови сміливо можемо назвати проектом **УКРАЇНСЬКОМОВНОЇ ПОЗИЦІЇ**, а не компромісу.

Давно назрілі пропозиції, що пов'язані з демосковізацією та десоветизацією українського правопису, мають половинчастий характер **через варіантне вживання (інший / инший, Гегель / Гегель, аудиторія / аудиторія, ефір / етер, вікенд / Уельс, Вайнрайх / Гейне, Сідней / Сирія, бюст / б'ю, в кіно / в пальті, незалежності / незалежності)**, а деякі так і зостаються в радянськомосковській версії (*матеріальний, імені* — р. в. одн.) Позитивні новації (чи радше повернення позитиву) — це маленькі напівсміливі кроки, що, здається, і самих авторів змін налякали (*проект, дієреза, рієлтор; -ай* замість *-ей* в німецьких запозиченнях; трактування активних дієприкметників; розширення сфери кличного відмінка). Проте варіантність — це, без сумніву, набагато краще ніж і далі питоїмій формі залишатися за бортом кодифікації. Можу лише уявити той спротив, які чинили радянофіли, більшість яких в УНК очевидна, і дякую кожному, хто намагався демосковізувати нашу мовну конституцію.

Словом, щоб загасити (передусім Німчукове) невідступне прагнення питомих правописних змін, треба було організувати процес очолення цих змін людям з іншим, радянським, і промосковським світоглядом. Ото й вишло: ні тепле ні холодне, і нашим і нашим.

Олег ОЛЕКСЮК,
голова Херсонського ОО ВУТ “Просвіта”

Валерій Другальов працював на збереження і примноження краси української пісні. Його фольклорні експедиції селами Херсонської області в складі комісії Обласного Центру народної творчості чи особисті зафіксували і зберегли для нащадків сотні українських народних пісень. Його нотна розшифровка кількох десятків тисяч записів маловідомих або ж узагалі невідомих українських народних пісень є неоцінним внеском у золоту скарбницю українського національного фольклору. Численні наукові фольклорні конференції, організовані й проведені Валерієм Володимировичем Другальовим на базі Херсонського обласного краєзнавчого музею чи Херсонського училища культури, свідчать про його науковий підхід до роботи з нематеріальними цінностями Таврії.

Народився Валерій Володимирович Другальов у Херсоні 24 вересня 1963 року. Закінчивши Херсонську середню школу та Херсонську дитячу музичну школу, вступив до Херсонського училища культури. Після випуску з відзнакою за спеціальністю “керівник самодіяльного хорового колективу” — клас викладача заслуженого працівника культури України Михайла Григоровича Варгуна молодий спеціаліст Валерій Другальов ще майже рік попрацював керівником аматорського народного вокального ансамблю “Дояронька” Михайлівського сільського Будинку культури Скадовського району Херсонської області, після чого вступає до Київського державного інституту культури на диригентсько-хорове відділення. Тут навчається у провідних хормейстерів України С. Є. Павлюченко, І. Я. Павленка, А. Л. Карпуна. По закінченні з відзнакою Київського вишу приїхав до рідного серця Херсона і понад 25 років пропрацював провідним методистом з фольклору Херсонського обласного Центру народної творчості.

За підсумками досліджень фольклорно-етнографічних експедицій до Голопристанського району Валерій Другальов 2001 року видає друком у Херсонській філії Видавничого Центру “Просвіта” свою першу наукову працю “Історія, розвиток та сучасний стан пісенної культури і обрядів Голопристанщини”. Книга стала своєрідним відкриттям Валерія Другальова як науковця. Його фольклорні знахідки мають неабиякий попит не лише серед дослідників фольклору та етнографії соборної України, а і серед учасників професійних та аматорських фольклорних колективів. Викладення Валерієм Володимировичем пісенного матеріалу в нотних записах допомогло розширити коло виконавців надзвичайно красивих та незаслужено забутих українських народних пісень.

За сприяння Управління культури і туризму Херсонської облдержадміністрації 2007 р. у видавництві “Надніпряночка” вийшли друком фольклорно-етнографічні монографії Валерія Другальова “Три шляхи широкої докупи зійшлись”, а 2009-го — “Грає весілля наш Херсонський край”.

Валерій Другальов був активним учасником V, VI, VII

Активний пропагандист краси української пісні

3 грудня 2016 року на 54-му році життя пішов у засвіти відомий український композитор, голова ревізійної комісії Херсонського обласного об'єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, провідний методист обласного Центру народної творчості, відомий в Україні дослідник українського фольклору, заслужений працівник культури України, патріот нашого краю Валерій Володимирович Другальов.

з'їздив Всеукраїнського товариства “Просвіта”, брав активну участь у роботі Херсонського ОО ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка. Його особиста громадянська позиція і надзвичайна працездатність викликала повагу у колег та надихала молодих просвітян до активної боротьби за утвердження української народної пісні, української мови в усіх галузях суспільства на Херсонщині. Його національні громадянські переконання і просвітництво надихали творчу юнь активно працювати заради відродження української культури і духовності на теренах насильно зрусіфікованої Херсонщини. За багаторічну плідну працю та особистий внесок у національне відродження Валерій Володимирович Другальов за поданням

Правління Херсонського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” 2005 року отримав найвищу нагороду товариства — медаль “Будівничий України”.

Активний просвітянин, талановитий композитор, заслужений працівник культури України, фольклорист та етнограф Валерій Другальов у співтворстві з поетами-просвітянами Миколою Братаном, Валерієм Куликом, Олегом Олексюком, Василем Мелешенком, Анатолієм Шербиною, Володимиром Середою та Наталією Коломієць з 1991-го до 2016 року створив понад шістьсот пісень, які виконують і аматорські колективи, і професійні майстри вокального співу. З-під його пера вийшли друком збірки пісень “Хорові твори” (Херсон: Просвіта, 2003, 44 с.), “Листопад переходить дорогу” (Херсон: Просвіта, 2000, 35 с.) та “Добрий ранок, поле” (Херсон: Айлант, 2006, 168 с.). Мелодизм його творів, надзвичайне жанрове розмаїття, його

поліфонічні обробки фольклорних знахідок, задумливі хорові твори, завзяті та жартівливі, патріотичні та ліричні естрадні пісні, а чи й рокові композиції вирізняють його як особистість серед українських композиторів. Надзвичайно популярний і його авторський сайт у мережі Інтернет, і його авторські твори, які є на порталі “Просвіта Херсонщини” чи на порталі Херсонської обласної наукової універсальної бібліотеки імені Олеса Гончара. Народні артисти України Наталія Лелеко та Харіс Ширінський, заслужений артист України Віктор Гурба, солісти обласної філармонії та Херсонського академічного музично-драматичного театру ім. Миколи Куліша, аматорські та професійні колективи України та української діаспори в країнах зарубіжжя залюбки беруть до свого репертуару пісні Валерія Другальова.

Ми горді тим, що пісенні твори Валерія Другальова є в репертуарі хорових та вокальних колективів України, серед яких Національний заслужений академічний народний хор України імені Григорія Верьовки, заслужений ансамбль пісні України “Дарничанка”, народний хор імені С. Є. Павлюченка Київського національного університету культури і мистецтв, вокально-хорових колективів 26 херсонських вишів, хору ветеранів війни та праці “Співочі барви” Херсонського обласного Палацу культури та ін.

Валерій Володимирович Другальов активно співпрацював і з режисерами нашого уславленого театру, тому чимало його авторських музичних композицій є невід'ємною складовою вистав.

Його щоденна копітка праці просвітянина, провідного методиста обласного Центру народної творчості, керівника хору ветеранів війни та праці “Співочі барви” Херсонського обласного Палацу культури, викладача Херсонського училища культури, хормейстера фольк-гурту “Свічадо” Херсонського училища культури високо оцінена і на державному рівні: 2009 року Валерію Володимировичу Указом Президента України присвоєно високе звання “Заслужений працівник культури України”.

Культпрацівники Херсонщини пам'ятають Валерія Володимировича Другальова як скромну, працелюбну, залюблену у свою справу, творчу та натхненну особистість, стараннями якої упорядковано кілька десятків добірок з циклу “Пісенний фольклор Херсонщини”.

У вересні 2018 року Валерієві Другальову виповнилося б лише 55, проте ми його зможемо побачити лише в кінохроніці минулих літ та почути його душу у піснях, які він залишив у спадок співучому українському народові.

Базар-вокзал чи Меморіал Небесної сотні?

Микола ЦИМБАЛЮК

Відкриваючи в УНІАН круглий стіл на тему “Меморіал Небесної сотні. Де і яким має бути”, Павло МОВЧАН, голова Товариства “Просвіта”, зауважив, що в будь-якій демократичній державі влада, центральна і на місцях, у вирішенні суспільно значущих проблем обов’язково дослухається і враховує думку громадського сегмента, яка нерідко стає визначальною. Не такою є політика нинішньої постмайданівської чиновницької рати. Але постреволуційне суспільство усвідомлює, що держава не може існувати як корпоративне утворення, яке абсолютно не відповідає і не віддзеркалює потреби української нації.

Вражаючи факти байдужості влади до стану української культури навіть колишній генеральний директор Національного художнього музею, академік Національної академії мистецтв України Анатолій МЕЛЬНИК.

Кияни і гості столиці, напевне, пам’ятають, що ще до Революції гідності на печерському пагорбі за колишнім Жовтневим палацом (нині МЦ КіМ), стояв великий інформаційний щит, який повідомляв, що тут ведеться будівництво комплексу Національного художнього музею. Його запроектована площа — 54 тис. м². У кінці промовиста дата здачі об’єкта, тобто відкриття нових допоміжних приміщень, виставкових залів художнього музею — 2001 р. Але не сталося так, як гадалися. Далі розгортається детективна історія, якими так багата наша українська дійсність.

Через якийсь час об’єкт забирають у національного музею. Міська влада накинула неситим оком на ласий шматок землі в центрі Києва. Торгівля йде в обидві руки — Міністерство культури дає дозвіл на продаж землі. Хто тільки не намагався озолотитися на музейному гектарі (точніше — 1,2): його перепродували родині Льоні-Космоса (Черновецького), був у заставі в Казахському банку і т. ін. Сім років музейники судилися з владою, наймали адвокатів, відбули десятки судових засідань. Це все при тому, що будівництво комплексу Художнього музею нібито підтримували на найвищому щаблі влади: з цього приводу видано три (!) укази трьох (!) президентів. Але в країні, де править бал не закон, а “бабло”, укази залишаються філюкними грамотами.

Анатолій Мельник стверджує, що за цю ситуацію насамперед несе повну відповідальність Мінкульт в особі його очільників. У міністерському кріслі упродовж затижної музейної тричі помінялися міністри, і кожен нехтував указами, видаючи дозвіл на продаж землі.

— Вони й понині радять президенту, — розповідає експерт директор музею Анатолій Мельник. — Заради справедливості треба зазначити, що уряд гроші для музею виділяє. Їх вистачає на ремонт даху, сходів та ін. Але чиновникам на Грушевського і Хрещатику невтямки, що впритул до НХМУ проходить теплотраса, яка в разі аварії є величезною небезпечкою для безцінного національного надбання — художніх фондів, вартість яких — сотні мільйонів грн.

Щодо нового проекту, то він усе враховує і взагалі зроблений

**Останні події навколо двох наріжних тем, що логічно му-
сили б вписатися в стратегію розвитку української культури
— новий комплекс Національного художнього музею України
і меморіал Небесної сотні — не вперше збудують суспіль-
ство. Хоча сам документ — проект стратегії довгострокового
розвитку української культури — було розроблено і схвале-
но Міністерством культури України і Українським центром
культурних досліджень ще 2015 року. Ще одним свідченням
безвідповідальності влади став проведений (міжнародний!)
конкурс на проект меморіалу Небесної сотні.**

по-сучасному. Але каменем спотикання залишається проблема виставкових і підсобних площ — тому музей не розвивається, він затиснутий у приміщеннях і залах столітньої давнини. Що є такого унікального в Парижі, Мадриді чи Римі, що приваблює весь світ? Неперевершені зразки світової духовної і матеріальної культури, зокрема образотворчого мистецтва, які зібрані в Луврі, музеї Прадо, галереях Уффіці чи Боргезе.

Мистецькі скарби, що зберігаються в Національному художньому музеї, можуть гідно представити нашу національну культуру. Але сьогодні, на жаль, він не має перспективи свого розвитку. І навіть якщо влада візьметься за розум і перегляне свою позицію, то я не бачу іншого місця в центрі Києва, як на Інститутській, 3, де можна будувати новий сучасний комплекс Художнього музею. Прагнучи вступити в Євросоюз, ми мусимо показувати світу, що Україна — європейська держава з великою і багатомановитною культурою. Бо вона найкраще і найефективніше, ніж це роблять наші політики і можновладці, презентує і пропагує нас світовій спільноті.

Без перебільшення скажу, що оновлений і розширений Національний художній музей України — це Золоті ворота країни.

Ігор СВИСТУН, архітектор, повернувся до головної теми круглого столу — Меморіалу Небесної сотні.

— Згідно з результатами конкурсу на кращий проект, — сказав він, — Меморіал має бути на місці, де не стріляли омонівці, де не омивали киянську бруківку своєю кров’ю загиблі й поранені учасники Революції гідності. Тому споруджувати Меморіал у тому місці, яке свого часу відвели Національному художньому музею і яке жодним чином не стосується подій Євромайдану, — нісенітниця! Я наголошую, що громадськість, архітектори за те, щоб Меморіал був збудований. Є багато інших об’єктів у центрі

столиці, які були в епіцентрі революційних подій 2013—2014 рр. Наприклад, Будинок профспілок, де розмішувалися керівництво, прес-центр, медична частина Майдану. Можливий Меморіал Небесної сотні в будинках Головоштамту, Укоопспілки, Київради... Там був присутній дух Майдану. А про що розповість людям ота липова алея, споруда на кшталт вокзалу чи аеровокзалу, які мають звести для увіковічення пам’яті героїв і подій Революції гідності?

В архітектурі, як і в бізнесі, доцільність проекту визначається документами, які регламентують ефективність ведення будь-якої роботи для його втілення в конкретні форми. Це документи, в яких є розрахунки, є показники, на які треба виходити. Тобто, показники ефективності. Якщо цю думку перевести на нашу тему, то тут не збігаються дві дуже серйозні речі.

Перша — затрати. Затрати, які несе держава, хоча насправді це не абстрактні, а наші, народні гроші. Нині фігурує вартість проекту у 6 млн грн, цифра немала, що пов’язана з проведенням конкурсу. 12 робіт були представлені на виставці. Але весь парадокс у тому, що жодна з цих робіт не витримує елементарної критики, якщо йдеться про призначення споруди на запланованій ділянці. Споруди музейного комплексу Меморіалу дуже громіздкі, і нема потреби ставити на горі за Жовтневим палацом цей великий об’єкт, який змагатиметься по висоті з сусіднім готелем “Україна”.

Треба сказати і про той образ, який не відповідає темі Меморіалу. Наша тема — увіковічити пам’ять героїв, пам’ять тих подій. А що в результаті? Загладжені об’єми, споруди, що нагадують торговельний центр, вокзал, аеропорт, спортивні споруди, тобто, все що завгодно, тільки не розкриття теми Революції гідності. А перше місце отримала робота, яка повністю знищує меморіальний характер цієї території. І ось це найстрашніше. Тобто автори, які замахнули-

ся на це, або добре розуміють, що вони чинять, або їм треба народну пам’ять знівелювати. Липова алея, яка викликає стільки обурення, дуже промовисто характеризує їхні наміри. Це наруга, глум над подіями, які там відбувалися.

Проведенням так званого міжнародного конкурсу намагаються приховати від громадськості ниточки, які тягнуться в закулісся київської влади. Люди, які можуть ухвалювати такі рішення, нам відомі...

Я проаналізував проект німецького автора, який вони назвали переможцем. Зацікавився його попередніми роботами. На сайті зазначені підозрілі три організатори цієї німецької фірми, яка перемогла. І одна стара фотографія, чорнобіла, мутна. На сайті кілька зразків “дохлих” об’єктів, які не дають права не те що проєктувати щось, а взагалі займатися архітектурою. Тобто ця “фірма”-переможець — чистої води “липа”. Якби наша Генеральна прокуратура хотіла і уміла працювати, то, напевно, громадськість довідалася багато цікавого. А так маємо те, що маємо.

Президент торік у своєму Указі зазначив, що треба увіковічити пам’ять героїв засобами монументального мистецтва. А в результаті ми отримали дендрологію, садівництво і т. ін. І на все це — мільйони! За один тільки проект — липову алею — авторка отримала 670 тис. грн. Це не проект національного Меморіалу Героїв Небесної сотні, це містечковий рівень. А ми ж говоримо про державний!

Тобто ми є свідками тупої і нахабної схеми відмивання великих грошей. А суспільна, мистецько-художня ефективність запропонованих проєктів нульова.

Анатолій ГАЙДАКА, лауреат Шевченківської премії, підтримав оцінку і позицію архітекторів.

— Нині на верхівці опинилося покоління говорунів. З них нічого не вміє до пуття робити,

але вони вміють заробляти мільйони на порожньому місці. Проекти, так звані переможці, з усіх боків не витримують критики. Перша премія була за проект (Тайвань), який передбачав засипати Хрещатик щебенем. Увіковічити Героїв Небесної сотні вирішили липовою алеєю з пілонами, які проєктуються вздовж стіни (де зараз портрети загиблих, які люди самі виставили). На тому місці, згідно з проектом, стоятимуть бетонні пілони з портретами загиблих. Щити, які будуть елементами пілонів, нагадують недоброї пам’яті омонівців, бо з майданівців мало хто їх мав, і то здебільшого фанерні. Тобто, це пам’ятник омону.

Нині маємо мінімально укомплектований штат майбутнього Меморіалу. Є директор, наукові співробітники, вони вже об’їздили півсвіту, чужої мудрості набиралися. А повернувшись, спішають зробити з Меморіалу базар-вокзал, щось на кшталт торгового центру.

Вважаю, що нам не треба врачувати мільйони гривень у незрозумілі, далекі від теми Революції гідності проекти. Маємо Український дім, де відбувалося багато подій під час Майдану. Два верхніх поверхи порожні, там перегоріли і розмістили склад. Хіба там не можна зробити музей? Швидко, не чекаючи 100 років, не вкладаючи величезні народні кошти.

Я з першого дня Євромайдану працював на тему революції. У мене є багато проєктів. “Слово Просвіти” їх друкувало. З самого початку я заявив, що працюю безкоштовно, як волонтер. Жодні гроші, жодні премії мені не потрібні. Бо це просто ганьба — заробляти такі гроші на крові. Київській владі треба повернутися до конкурсу проєктів, щоб кожен мав право представити свій проєкт. А то з усієї Європи вибрали вісім, які жодним чином не відповідають темі увіковічення пам’яті Героїв Небесної сотні.

Під час роботи круглого столу подібну позицію зайняли і решта учасників: **Георгій ФІЛІПЧУК, академік НАН України, Микола ГОЛОМША, доктор філософії, співаголова Громадянського форуму “Українська альтернатива”, Тамара ШВЕЦЬ, дружина загиблого героя Небесної сотні, Андрій ПАВЛЕНКО, голова Благодійного фонду “Пам’яті Небесної сотні”, Тарас УСАТЕНКО, активіст Майдану, Микола КАБАЛЮК, архітектор** та ін.

Учасники вирішили звернутися до влади з пропозицією переглянути результати попереднього конкурсу проєктів як таких, що не відповідають темі Меморіалу через свою низьку якість. Крім цього було ухвалено розпочати збір матеріалів по проведеному конкурсу проєктів для подання позовної заяви в Генеральну прокуратуру України.

За гетьмана Івана замовте слово

Володимир СКРИНЧЕНКО

Цар і гетьман

...Тривала Північна війна, небувала для “Росії молоді”, коли на заваді геополітичних амбіцій Петра I виникла грізна постать Карла XII, геніального полководця-монарха Швеції, із його наймогутнішою у Європі армією. Король шведський встиг завдати поразки росіянам під Нарвою та мав намір диктувати мир царю у Москві. Це протиборство царя Петра з королем шведським негативно впливало на Гетьманщину. Тяжкий тягар Північної війни і незадоволення суспільства Гетьманщини політикою московського царя, який намагався у найбрутальнішій формі поширити свої порядки в Україні, робили свою темну справу. До гетьмана Мазепи доходили чутки та скарги на звірства і розбій московських вояків, які наче завойовники поводилися в Україні. Та найстрашніше чекало на гетьмана у Жовкві, куди викликав його цар на військову раду навесні 1707-го. Там довідався він про план ліквідації Гетьманщини та включення її в загальну структуру майбутньої імперії.

Та ще цар відмовився боронити Україну від шведів. Гетьман несподівано звертався до царя: більшість козацьких військ розкидано по фронтах Північної війни. Натомість був інший наказ: готуватися до “скіфської війни”. Тобто, за умови шведської навали перетворити Лівобережжя, як певну арену військових дій, на випалену землю, та навіть Києвом пожертвувати (“оставить пуст”) разом із Софією, Києво-Могилянською академією та іншими, священними не тільки для Мазепи місцями. (Жах панував й у Москві, де поспіхом готували до бою московський Кремль та планували зруйнувати історичні будівлі, зокрема храм Василя Блаженного). Саме ці чинники, разом з особистими образами, на думку російського історика Тетяни Яковлевої-Таїрової, спонукали українського гетьмана на спробу союзу з Карлом XII. Не почуття зрадництва керувало ним, а, скоріше, логіка політика.

Цар Петро багато чим завдячував Мазепі. Саме підтримка гетьмана буремного 1689 року допомогла царю Петру перемогти царицю Софію та її оточення. Відтоді цар і гетьман порозумілися, і кар’єра Мазепи швидко пішла вгору. Гетьман невідомо підтримував Петра у його військових справах, а цар беззастережно нехтував звинуваченнями та доносами на адресу Мазепи. (Навіть донос Кочубея на Мазепу не погіршив їхніх стосунків). Знадобилися царю й поради гетьмана щодо справ військових та дипломатичних, його агентурна мережа в Туреччині та Речі Посполитій. У царських перемогах над турками — великий внесок гетьмана та його славетних лицарів степів. Політика Петра I, спрямована на Південь, збігалася із намірами Мазепи щодо зміцнення його держави. Він був останній з гетьманів, якому ще вдавалося зберігати автономію Гетьманщини. І заради цього йшов на величезні жертви. Та коли цар захопився ідеєю здобути вихід до Балтійського моря, вступити у тяжке протиборство зі Швецією шляхи царя і гетьмана почали розходитися.

Мазепа підсвідомо відчував усі наслідки царських амбіцій для України.

Мазепа та його доба

Європейськи освічена людина-інтелектуал Мазепа замолоду навчався у Києво-Могилянській колегії, Краківській академії та Голландії — вивчав там артилерійську справу. Вільно розмовляв німецькою і польською, французькою і татарською мовами. Своєю витонченою латиною вразив французького дипломата Жана Балюза, процитувавши йому рядки з Горация “Eheu, fugaces labuntur anni” (“Швидкоплинні минають літа...”).

Гетьман-меценат жив культурним життям. За доби Мазепи розпочався розквіт українського бароко (тобто, “мазепинського”), яке чітко відбивало у собі національне піднесення свідомості народу Геть-

Про що нагадує нам свято Незалежності нашої держави? Мабуть, про тяжкий і тривалий шлях, яким наш народ ішов до цієї славетної події, і тих, хто був біля витоків українського державотворення. У сузір’ї видатних політичних діячів України Іван Степанович Мазепа посідає особливе місце. Особистість неординарна й багатогранна, Іван Мазепа увійшов до історії як видатний політик і дипломат, творець доби українського духовного відродження. Тривалий час ім’я його викидали з вітчизняної історії, воно стало символом політичного зрадництва лише тому, що 310 років тому Мазепа наважився кинути виклик самому царю Петру I, щоб надати Україні шанс вирватися з обіймів російського самодержавства та здійснити свій європейський вибір — піти на союз зі Швецією. Гетьманом став він майже у 50-річному віці, коли встиг пізнати смак пороку й крові, полон татарський і запорізький, побачити королівські покої та кремлівські палати. Неодноразово розпочинав усе спочатку, мужньо тримав удар примхливої долі, обертаючи навіть безнадійні ситуації собі на користь. Дехто вважав його лицеміром. Але хто, крім нього, спроможний був вирвати Україну з хаосу Руїни, творити мирне життя та будувати Гетьманщину? Історія дає одностайну відповідь: тільки Мазепа. Із Руїни підняв він Україну. Жонглюючи над безоднею, перебуваючи під тиском ворожнечі, заздрощів, доносів та смуту протягом десятиріч успішно керував він Гетьманщиною. Минає час, пішли у минуле застарілі штампи імперського мислення, й читачеві пора зрозуміти справжні мотивації політичного кроку Мазепи, замовити за нього незле, тихе слово...

манщини. Здавалося, що він майже одержимий будівництвом, бо на час його гетьманату припало найбільше видатних барочних споруд за всіх гетьманів. Тоді Софія Київська набула сучасного барочного вигляду, перебудовано було чимало церков, монастирів та соборів Києва, а також споруд у Києво-Печерській лаврі. Не забував він і улюблений Батурин, столицю Гетьманщини, яка на початку XVIII століття за своїми архітектурними принадами не поступалася іншим європейським столицям.

За дбанням Мазепи Києво-Могилянський колегіум перетворився на академію, де навчалось понад дві тисячі студентів з України й Польщі, Сербії, Туреччини та Москви. Серед знаменитих випускників — Дмитро Ростовський (Туптало) і Стефан Яворський, Феодан Прокопович та інші видатні діячі тої доби.

У стінах Академії проводили наукові диспути, читали вірші, ставили драми, співав краший у Києві академічний хор та грав оркестр. У такі дні били в дзвони, на майдані поблизу Академії юрмилися люди, грали вертепи та інтермедії. Це було справжнє свято — в Україні вирувало культурне життя. Лише в самій Москві працювало понад 114 вихованців Києво-Могилянської академії.

За доби Мазепи Україна стала справжнім духовним донором Росії!

Особисте життя? Він не мав його. Як лицар та людина своєї доби більшість часу проводив Мазепа у походах. Але по-справжньому полюбити довелося вже літньою людиною. Про роман його життя з Мотрею Кочубей писали чимало — навіть геній Пушкіна осяяв цей сюжет! Восени 1704-го закохався у неї до нестями госпо-

дар малоросійського краю. Таки зчарував її цей вічний прихильник жіноцтва, Іван Степанович! У цій поемі були й ласкава українська ніч, романтичні зустрічі та жорстокість матері, врешті-решт — втеча Мотрі до Мазепи. Майже шекспірівські пристрасті кипіли в Батурині той час. Та фінал був іншим, ніж у Пушкіна: повернулася вона додому. Збереглися й листи Мазепи до коханої. В кожному з них — усе тепло його кохання (“серденько моє, квіте мій рожаний”).

Полтавська катастрофа

Отже, 28 жовтня 1708 року до шведського військового табору разом із Мазепою прибуло лише кілька тисяч козаків. Політичний крок Мазепи приголомшив усіх. Надто раптово опинився він по той бік, не попередивши суспільство Гетьманщини — народ та навіть казацьку верхівку, яка поділяла політичні погляди гетьмана та ще не встигла приєднатися до нього (Іван Скоропадський, Данило Апостол та інші). Широкий загал не підтримав свого гетьмана у такий скрутний час. Не встиг Мазепа й з універсалом, щоб пояснити свої дії.

Цим підступно скористався цар Петро, який хутко повів свою пропагандистську атаку проти гетьмана та перегравав його. В хід ішла спочатку звичайна брехня, а потім — каральна акція — зруйнування Батурина, де містилися величезні запаси продовольства, фуражу і набоїв. Як завжди, знайшовся зрадник, який вказав на підземний хід у місто. 2 листопада 1708-го російські вояки вдерлися у Батурин і перетворили це квітуче місто на пустелю. Знищили не тільки гарнізон міста, а й цивільне населення, разом з жінками та дітьми.

Батуринська різанина приголомшила Україну...

До Полтави шведи дійшли зморені й деморалізовані, але невдача спіткала шведів ще напередодні генеральної битви. Карл XII отримав раптово подарунок до дня свого народження — кулю в ногу. Фатальний вплив цієї кулі відчували шведи вже на полі, коли шквальний вогонь російської артилерії вщент винищував шведські колони. Карл ще мав надію на перемогу, але фортуна відвернулася від нього.

З рештками непереможної колись армії разом зі шведським королем Мазепа добрався до турецького кордону. Там, у Бендерах, надали їм притулок.

Пам’ять і пам’ятник

...Земля здригалася від грому, дощ не вщухав протягом доби — в інший світ відходив Іван Степанович Мазепа. Полтавська катастрофа вразила його. Увечері, 21 серпня 1709 року Мазепи не стало. В останню путь гетьмана проводив шведський король, іноземні дипломати й представники турецького султана, молдавського та волоцького господарів. Мазепу кляли у труну, а цар ще пропонував туркам за його видачу сотні тисяч червонців.

Сумна була доля мазепинців та їхніх родин. Вони поневірялися у Сибіру майже до смерті царя Петра. У Сибіру померла й Мотря Кочубей, куди добровільно пішла за своїм чоловіком. У Туреччині скінчив свій земний шлях Пилип Орлик, спадкоємець гетьмана.

За Полтавським триумфом сталася прутська катастрофа царя Петра, коли він зі своїм військом потрапив в оточення турецько-татарського війська та ледь не потрапив у полон. Мабуть, нищівна поразка Петра й стала посмертним реваншем українського гетьмана. Та на царя чекала ще й страшна сімейна трагедія — страта власного сина.

Шведський король поклав свою шалену голову в Норвегії, біля Фредрікстена — у грудні 1718-го. За даними балістичної експертизи, проведеної минулого століття, його вбили власні вояки, мабуть, щоб якось позбутися свого невгамовного монарха.

Росії її прибалтійські придбання коштували сотень тисяч загиблих і пораних, а також два мільйони риксдалерів, відшкодованих російською скарбницею Стокгольма.

...Час давно примирив колишніх ворогів-суперників. У центрі міста, заснованого Петром I “назло надменному соседу”, здійснюється помпезна споруда Мідного вершника, оспіваного Пушкіним. На стокгольмській площі Кюнгстредсгорден бронзовий Карл XII вказує на Схід, звідки завдали нищівного удару по його величчю.

Не забули й Мазепу. Нашадки вшановують пам’ять славетного гетьмана: нещодавно зійшов він на постамент у Полтаві на Соборному майдані. В урочистій церемонії відкриття пам’ятника Мазепі взяли участь Президент України Петро Порошенко та Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет. Отже, Мазепа повернувся! Хай стане йому пам’ятником ще й Києво-Могилянська академія, монастирі й церкви, та всі здобутки українського духовного відродження, що залишив він у спадок нам, вдячним нащадкам на славу України!

«Просвіта» Полтавщини в добу УНР

Олег ПУСТОВГАР,
перший заступник голови Полтавського ОО ВУТ “Просвіта”

Становлення і діяльність місцевих осередків

Полтавський повіт

За даними сайту “Енциклопедія історії України”, “у вересні 1917 в Полтавському повіті існувало 50 філій “Просвіти”. Зазвичай осередки з’являлися внаслідок численних революційних зібрань. Наприклад, “Просвіта” в селі Великі Будища виникла з ініціативи писаря сільської управи. Її активісти організували похід сотень селян на Великодні свята з синьо-жовтими прапорами і портретами Тараса Шевченка з Великих Будищ до Опішні, де відбувся тритисячний мітинг. “Після цього мітингу, — згадував пізніше майбутній громадсько-політичний діяч лівого спрямування, історик, економіст, ректор Українського технічно-господарського інституту у німецькому Регенсбурзі, політолог Іван Майстренко, — в Опішному почалося справжнє “українське життя”: виникла Селянська спілка, утворився осередок української партії соціалістично-революціонерів та товариство “Просвіта”. 17-річний Іван Майстренко був серед фундаторів і очільників просвітнянського осередку.

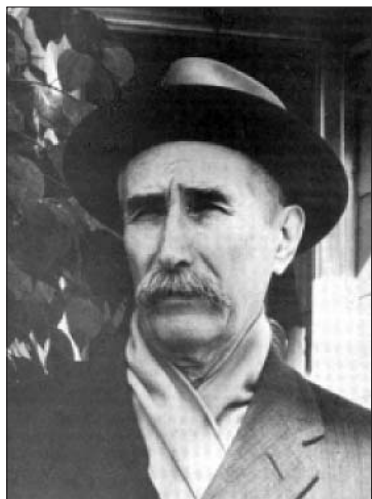
Миргородський повіт

На початку березня 1917 року на зібранні Миргородського українського громадського комітету була створена повітова просвітня комісія, але перше її засідання відбулося лише 8 червня. Тому створення сільських “Просвіт” у повіті відбувалося стихійно, з ініціативи селян і вчителів. Влітку 1917 року на Миргородщині вже існувало 17 волосних товариств “Просвіта”, серед них одне з найпотужніших діяло у Великих Сорочинцях. Тут фундаторами стали учні місцевої Учительської семінарії — члени “Юнацької спілки”. Навесні і влітку 1917 року місцеві “Просвіта” і “Юнацька спілка” влаштовували кілька масових демонстрацій на підтримку Центральної Ради, які відбулися під національними синьо-жовтими прапорами і сприяли політичному пробудженню місцевого селянства. Фундатори “Просвіти” Великих Сорочинців згодом стали активними борцями за незалежність — **Олександр Доценко** після закінчення Віленського військового училища у Полтаві став ад’ютантом головного отамана військ УНР, голови Директорії Української Народної Республіки **Симона Петлюри** (до речі, він теж належав до “Просвіти”), а **Бутенко** — начальником його канцелярії.

Першочерговим завданням миргородської просвітньої комісії стала підготовка і скликання Миргородського повітового з’їзду “Просвіт”, аби привести процес створення в організоване русло і обмінятися першим досвідом. На з’їзд, що відбувся 18 червня, запросили вчителів, представників волосних “Просвіт” і керівників шойно створених секцій при просвітній комісії — більше 100 осіб. Делегати зібрання створили повітове бюро “Просвіт” у складі **О. І. Хоменка** (голова), **М. Н. Ба-**

Полтавська “Просвіта”, за задумом її фундаторів, мала стати методичним центром для подібних товариств губернії. Відтак очільник просвітнян Полтави Григорій Коваленко на шпальтах “Полтавських єпархіяльних ведомостей”, яке тоді мало найбільший наклад на Полтавщині, опублікував детальну інструкцію з їх організації та діяльності не лише у Полтаві, а й на теренах Полтавського краю. Діяльність “Просвіт” мала починатися з придбання українських книжок і передплати українських періодичних видань і влаштування громадських читалень. Оскільки спеціальних приміщень для них не існувало, читальні рекомендували влаштовувати в школах, волосних управах або Народних будинках, якщо вони були. Іншим напрямом було відкриття недільних або вечірніх шкіл з ліквідації неписьменності та курсів (особливо для молоді) з вивчення української історії, мови і письма з тим, “щоб усі добре вміли писати по-нашому”. Рекомендувалося також створювати при “Просвітах” драматичні гуртки і хори, які б співали на народних зібраннях “гарні українські пісні”. “Беріться до діла всі, — закликав у “Полтавських єпархіяльних ведомостях” Григорій Коваленко, — в кого душа жива, хто любить Україну, наш народ і хоче йому добра”.

Протягом 1917 року товариства “Просвіта” густою сіткою вкрили Полтавщину. Велику наукову і методичну допомогу “Просвітам” надавало педагогічне бюро Полтавського губернського земства, колектив якого розробив і протягом жовтня 1917 року розіслав сільським “Просвітам” тексти лекцій обсягом один-два друкованих аркуші на теми: “Занепад і відродження України”, “Природа, багатства і людність України”, “Громадяни, їх права і обов’язки”, “Земське самоуправління: історія і сучасні завдання”, “Українські громадські діячі” та ін.

Дмитро Соловей

кала (його заступник) і А. Ф. Болгарова (секретар), секції за напрямом роботи (організаційно-лекційна, видавнича, бібліотечна і театральна), схвалили статут та визначили назви лекцій. Зокрема це: “Причини Лютневої революції в Росії”, “Вибори до Установчих зборів”, “Державний лад і автономія України, Перший Універсал і Центральна Рада”, “Просвіти” і їх значення”, “Селянські спілки і доля селянства в державному житті України”. Затвердили й тематику бесід: політичні партії і їхні програми, ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, соціалізація землі, земельні комітети, мова і школа тощо. Попри гарячу пору літніх польових робіт, приїзди просвітнянських лекторів зазвичай завершувалися створенням сільських “Просвіт”.

Деякі приклади практичної діяльності волосних “Просвіт” відшукав історик Віктор Ревеґук на шпальтах тогочасних газет: “15 жовтня 1917 року “Просвіта” села Матяшівки, що на Миргородщині, влаштувала свій перший спектакль “По ревізії”, акторами в якому були звичайні сільські хлопці і дівчата. Його успіх перевершив усі сподівання: приміщення школи не могло вмістити всіх бажаючих потрапити на виставу. Згодом просвітняни поставили водевіль “Панська хитрість” та виставу “На Україні”. Хомутецька “Просвіта”, яку очолював **Н. Калужний**, протягом 1917 року поставила більше десяти вистав, відкрила книгозбірню та розпочала будівництво Народного до-

му, історико-краєзнавчого музею і професійної школи”.

У Шишаках Миргородського повіту “Просвіта” виникла з ініціативи рядового російської армії **Дмитра Солов’я** — майбутнього історика, економіста-кооператора і статистика, педагога і публіциста, дійсного члена Української Вільної Академії Наук (УВАН) у США. Ідучи делегатом від Української солдатської громади Азовської залози на Національний конгрес у Києві, зупинився на деякий час у Шишаках, де тоді мешкала його дружина. У розмові з ним селяни висловили бажання заснувати в Шишаках “Просвіту”, і він пообіцяв їм допомоги. Стихійно виникла ініціативна група молоді. Дмитро Соловей нашивкуруч написав проект статуту і вже за кілька днів біля волосної управи зібралися селянські збори. Дівчата пошили жовто-блакитну хоругву, а хлопці дістали великий портрет Тараса Шевченка. Організували хор. На зборах перед селянами виступили учень Миргородської художньої школи **Максим Чорнобай**, **Дмитро Соловей** і **Нечипір Чумак**, які пояснили присутнім значення культурно-просвітньої роботи в справі піднесення національної свідомості українського народу і відтак запропонували заснувати “Просвіту”. Селяни тут же постановили віддати для “Просвіти” старий будинок волосної управи, який стояв пусткою і потребував ремонту. Відразу ж хтось пішов із капелюхом збирати гроші для “Просвіти”. Потім присутні з жовто-блакитною хоругвою і портретом Тараса Шевченка пройшли вулицями села, співаючи національний гімн “Ще не вмерла Україна” та українські народні пісні. Того ж вечора відбулися установчі збори членів “Просвіти”, на яких обрали правління товариства та комісії: бібліотечну, господарську і театральну.

Тим часом селяни влаштували толоку: упорядкували старий будинок волосної управи: відремонтували дах, двері, вікна, помазали й побілили стіни, вимили підлогу. Бібліотеку, що належала “Обществу трезвости”, передали “Просвіті”. Проте серед більш ніж двох тисяч томів, призначених для читання селянам, не було жодної українськомовної книжки. Тож повертаючись із Національного конгресу в Києві, Дмитро Соловей привіз до Шишак багато української літератури. На допомогу прийшли й інші українські патріоти. Спільними зусиллями вони зібрали бібліотеку, де уже через рік було понад 1900 томів. При Шишацькій “Просвіті” існувала і читальня, де було достатньо українських газет, і кожний, хто цікавився суспільно-політичним життям в Україні і на Полтавщині, міг їх переглянути. При “Просвіті” працювали вечірня школа для дорослих, де вчителями були викладачі місцевих початкових шкіл і драматичний гурток, який ставив спектаклі популярних українських авторів. За театральне приміщення останньому слугувала повітка пожежної сторожі. Декорації до спектаклів малю-

вав **Нечипір Чумак** та інші шишацькі художники-самоучки.

Гадяцький повіт

Протягом березня-квітня 1917 року в Гадяцькому повіті було створено 27 товариств “Просвіти”, у травні їх уже було 35. 18 червня сільські товариства “Просвіти” об’єдналися в повітову спілку, головою ради якої було обрано **Олену Пчілку (Косач)** — видатну українську письменницю, етнографа, публіциста, діяча Центральної Ради, маму **Лесі Українки**. Товаришем голови Гадяцького повітового товариства “Просвіта” учасники з’їзду обрали **Віктора Злотчанського**, писарем — **Григорія Апостола**, скарбником — **Ісидора Борисова**, відповідальним за просвітницьку роботу серед населення — **Петра Лесіва**.

Одним із перших українськомовних видань на Полтавщині стала газета Гадяцького земства “Рідний край”, яку редагувала **Олена Пчілка**. До місцевих осередків “Просвіти” та до початкових шкіл видання надходило безкоштовно.

Протягом короткого часу “Просвіта” відкрила у Гадячі читальню і книгозбірню, якою користувалося понад 800 дітей, школу для дорослих на **Заярі (околиця Гадяча — авт.)**, створила і демонструвала для гадячан спектаклі, серед яких найбільшим успіхом користувалися “**Мартин Боруля**”, “**Мати-наймичка**” та “**Хмара**”. Виручені від спектаклів кошти передали робітникам місцевих деревообробних підприємств і воякам 663-го українізованого полку для придбання бібліотеки українських видань. У приміщенні вищої початкової школи Гадяча молоді вчительки-просвітнянки **М. Марусова-Німцова** та **Кобезова** влаштовували кілька дитячих ранків.

22 жовтня в Гадячі відбулося урочисте відкриття організованого **Оленою Пчілкою** Українського національного хору. Презентацію відвідали й виступили з вітаннями голова хорової секції музичного відділу Секретарства освіти УЦР **О. Приходько**, представник **Варшавського українського хору** **Д. Бутовський**, композитор **В. Стеценко** та етнограф і фольклорист **Д. Верховинець**.

Пирятинський і Лохвицький повіти

У Пирятинському і Лохвицькому повітах сільські “Просвіти” утворювали з ініціативи місцевого самоврядування та місцевої Української громади, яка ними опікувалася.

Виборна влада Лохвицького повіту активно підтримала мешканців волосного селища **Вороньки**, котрі вирішили негайно запровадити викладання української мови в школах волості і заснували “Просвіту”.

Іван Майстренко

3 квітня на зборах учнівської молоді була заснована “Просвіта” в селі Харківцях (нині входить до Лохвицького району). Її члени — 21 особа, а головою обрали **Миколу Кулиничча**. Проте перший склад “Просвіти” виявився бездіяльним, оскільки більшість її членів невдовзі роз’їхалася із села на навчання. Справжня культурно-просвітницька робота почалася лише влітку 1917 року, коли обрали нове керівництво “Просвіти”, яке очолив **Марко Сичило**, та ухвалили статут товариства. Мета діяльності харківських просвітян: заснувати в селі українську книгозбірню, провести українізацію місцевої школи, влаштувати для односельців лекції, вистави, музичні й літературні вечори, дитячі ранки тощо. Згідно зі статутом, членами товариства харківської “Просвіти” могли стати всі, “хто дбає про користь свого рідного краю”, починаючи з 16-річного віку. Керівним органом “Просвіти” визначали раду у складі восьми осіб. На загальних зборах просвітяни обирали зі свого середовища голову, його заступника, писаря, бібліотекаря і скарбника, а також ревізійну комісію у складі трьох осіб. Зібрання і публічні заходи просвітяни проводили у приміщенні вищої початкової школи. Більшість мешканців Харківців були неписьменними, тож просвітяни влаштовували для них колективні читання газет, шевченківського “Кобзаря” та творів інших українських прозаїків і поетів. Кошторис за 1917 рік складався з членських внесків, які становили 1 крб 20 копійок на рік, разом — 56 крб 76 коп. (з цього можна зробити висновок, що в товаристві налічувалося більше 50 осіб), надходжень від земства — 340 крб, виручки від вистав — 572 крб, від шедрівок — 116 крб 50 копійок і від продажу книг — 74 крб 34 копійки. Отже, прибутки від власної діяльності складали більшу частину надходжень до скарбниці “Просвіти” у селі Харківці. Реалізуючи свої статутні засади, харківські просвітяни передусім вважали за потрібне відкрити книгозбірню для односельців. З цієї метою вони закупили на 220 крб творів українських авторів, портретів Тараса Шевченка і Бориса Грінченка, а також підручників для школи, зокрема читанок “Рідне слово”. Частина книг для книгозбірні була зібрана шляхом добровільних пожертвувань. Так, місцевий мешканець Григорій Кривець передав до книгозбірні 77 придбаних на власні кошти книг. На кінець 1917 року в сільській бібліотеці вже налічувалося 511 томів. Там були твори Івана Котляревського, Тараса Шевченка, Михайла Коцюбинського, Володимира Винниченка, Михайла Грушевського, Софії Русової, Гната Хоткевича та ін. Кількість читачів бібліотеки на кінець 1917 року зросла до 214. Під час літніх польових робіт на кошти “Просвіти” в селі були відкриті дитячі ясла,

які щоденно відвідувало від 95 до 115 дітей.

У Хоролі

З ініціативи відомого громадського діяча В. Бірюкова влаштували “Народний науковий музей”. У травні 1917 року його правління, враховуючи високий авторитет місцевої “Просвіти”, яку очолював **Л. Безпалько**, передало музей у її відання.

Лубни і Лубенський повіт

Просвітянський рух у цьому краї з’явився завдяки поборникам українства, рідним братам Шеметам: члену Центральної Ради Володимиру Михайловичу (1873—1933), громадському і політичному діячеві Мико-

Олена Пчілка

лі Михайловичу (1882—1918), публіцисту Сергію Михайловичу (1875—1957). 11 червня 1917 року Лубенське земство, де головою управи обрали Володимира Шемета, вирішило укріплювати повітові установи. Ухвала передбачала утворення повітової шкільної ради у складі представників від учителів, Селянських спілок і “Просвіт”. Шкільна рада мала дбати про “рідну українську школу”. Лубенське земство виділило 15 тисяч крб на курси українознавства для вчителів і зобов’язало телефоністок вивчити українську мову.

9 травня Лубенський міський Громадський комітет вирішив у місцевому російськомовному “Вестнике” розпочати друкувати матеріали українською мовою, редактором на пропозицію “Просвіти” було призначено Г. Саєнка. 11 червня 1917 року “Просвіта” с. Литвяки скликала сільський сход із приводу заснування української гімназії, на який прибули і селяни з Вовчика та Вовчої Долини — близько 5 тисяч осіб. Уже за кілька хвилин для потреб рідної школи вони зібрали з-поміж себе більше 5 тисяч крб.

Отже, як зауважує у монографії “Полтавщина в перший рік Української революції. Доба Центральної Ради” кандидат історичних наук **Віктор Ревегук**: “... у добу Української Центральної Ради перші просвітнянські організації і осередки виникали як природний потяг українського народу до культури, знань і освіти. Після бага-

тьох років російських імперських заборон “Просвіти” перебрали на себе майже всю культурно-просвітницьку роботу в містах і селах Полтавщини”.

Джерела:

Ревегук В. Я. Полтавщина в перший рік Української революції. Доба Центральної Ради (березень 1917—квітень 1918 рр.). — Полтава: АС-МІ, 2007.

Ревегук В. Я. Полтавщина в огні Української революції (1917—21 рр.). — Полтава, видавець Шевченко Р.В., 2014.

Грицун Р. Хто ці люди. Брати Шемети. — Інтернет-видання “Трибуна” від 16 серпня 2016 р.

Білоусько О. А., колектив авторів. Історія Полтавщини для 6—11 класів загальноосвітньої школи. — Офіційний сайт “Полтавіка” (НРП-Центру дослідження історії Полтавщини).

Коновець О. Український ідеал. Історичні нариси. Діалоги / К.: Видавничий центр “Просвіта”, 2003.

Колектив авторів., Перший всеполтавський з’їзд “Просвіт”. Журнали і постанови. — Полтава, 1918.

Герман В. “Просвіта”: історія та сучасність (1868—1998): збірник матеріалів та документів, присвячених 130-річчю ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка / Упоряд., ред. В. Германа. — К.: Вид. центр “Просвіта”, вид. “Веселка”, 1998.

Колектив авторів., Сторіччя Матері “Просвіти”. Нарис Історії Матірнього Товариства Просвіти і огляд просвітніх товариств у Канаді. — Вінніпег, Манітоба, Канада: Українське товариство Читальня “Просвіти”.

Полтавське товариство “Просвіта”. — Колектив авторів, Вікіпедія.

Юренко О. П., редкол: Смолій В. А. (голова) та ін. Інститут історії України НАН, — Соловей Дмитро Федорович. — Енциклопедія історії України у 10 т., режим доступу http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=EIU&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21STR=Solovej_D

Майстренко І. “Історія мого покоління. Спогади учасника революційних подій в Україні”, Діаспоріана Електронна бібліотека, Едмонтон, Канадський Інститут Українських Студій, Альбертський Університет, режим доступу <http://diasporiana.org.ua/memuari/870-maystrenko-i-istoriya-mogo-pokolinnya-spagadi-uchasnika-revolutsiynih-podiy-v-ukrayini/>

Чернов А. “Зірка українського відродження. Чого протягом семи століть можновладці не змогли пробачити Олені Пчілці”, сайт газети “День” від 25.07.2009 р., режим доступу <https://day.kyiv.ua/uk/article/istoriya-i-ya-zirka-ukrayinskogo-vidrodzhennya>

Шалагінова О. “Про що шепоче Зелений гай: з історії родинного гнізда Драгоманових-Косачів на Полтавщині” (“Олена Пчілка і Гадяч, Науковий збірник, — К., 2010. — 95 с.), офіційний сайт Полтавського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта”, режим доступу <http://www.prosvita.poltava.ua/?p=1059>

Харківська «Просвіта» іде до молоді

2018 рік знаковий для ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Громадськість України й українська діаспора святкує славний ювілей — 150 років заснування Товариства “Просвіта” як виняткової форми національної самоорганізації українців. Життя і діяльність таких відомих діячів української культури, як Іван Франко, Михайло Драгоманов, Микола Лисенко, Кирило Стеценко, Леся Українка, Борис Грінченко, Михайло Грушевський, Сергій Єфремов, Степан Бандера та інших тісно пов’язана з історією просвітнянського руху.

Ольга ШЕВЧЕНКО,
Валерій ДЯЧЕНКО

І сьогодні — піднесення культурно-освітнього рівня народу, титанічна робота з національної консолідації суспільства, відродження та збереження національної пам’яті, історії, традицій, оборона рідної української мови й інформаційно-просвітницька робота в умовах нинішньої російсько-української війни, участь у волонтерському русі — весь цей далеко не повний перелік неможливо уявити без велетенської, невтомної й самовідданої праці багатьох просвітян, кращих синів та дочок України.

Позитивні зміни відбулися на початку року в Харківській “Просвіті”. На звітно-виборній конференції Харківського ОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка головою правління обрали Анатолія Сергієнка. Він відомий громадський діяч, політик, депутат обласної ради VI скликання. Попередній голова — Дмитро Пилипець, відомий лікар і громадський діяч харківського Майдану, спрямував усі зусилля на допомогу фронту й пораненим. На конференції обрано й “просвітнянську” раду з 22 осіб. До неї увійшли відомі на Харківщині люди — громадські й політичні діячі, письменники, науковці, журналісти, вчителі та інші. Серед них доктор історичних наук, професор Володимир Скляр, кандидат економічних наук, професор Тарас Данько, голова Харківської обласної “Спілки народних майстрів” Олександр Вакуленко, очільник Харківського Товариства політ’язнів і репресованих Анатолій Здоровий, заслужений діяч культури України, член НСПУ, поетеса Ніна Виноградська-Якимчук, голова Харківського обласного відділення Всеукраїнського об’єднання ветеранів, професор Харківського регіонального інституту Національної академії державного управління при Президентові України, заслужений лікар України Богдан Волос, громадський діяч, головний редактор газети “Рух — це життя” Ніна Баласанян.

Новообраний голова висловив упевненість, що оновлене ХОО ВУТ “Просвіта” ім. Тара-

са Шевченка отримає “друге дихання”, що виведе на якісно новий рівень діяльність харківської “Просвіти”. Від імені делегатів конференції А. Г. Сергієнко звернувся до мешканців Харкова й Харківської області з запрошенням активно долучитися до діяльності “Просвіти”, щоб спільно ширити правдиву інформацію про розбудову й вирішення нагальних проблем держави і її громадян, підносити загальний рівень культури нашого суспільства.

За останній час проведено багато необхідної і важливої організаційної роботи, що раніше було неможливо через складну ситуацію на Харківщині до початку Майдану 2013—2014 років, а особливо — на початку війни. Радує налагодження плідних контактів з департаментами ХОДА — культури, науки і освіти, молоді і спорту та іншими, а також із громадськими організаціями україноцентричного спрямування. Наші просвітяни активніше запрацювали зі студентською молоддю харківських вишів та ін. організацій.

Святкового дня шанування рідної мови відбувся патріотично-виховний захід у Харківському обласному вищому училищі фізичної культури та спорту. В Національній Академії повітряних сил України просвітяни взяли участь у конференції, присвяченій національно-патріотичному вихованню особового складу академії. В Національному університеті будівництва і архітектури — на відкритті музею учасників АТО. Надзвичайно плідною була участь просвітян та представників науки на Всеукраїнській науково-практичній конференції “Духовна культура України перед викликами часу” (до 150-річчя заснування “Просвіти”) у Бібліотечному корпусі Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Наше об’єднання також ініціювало та сприяло проведенню великої ходи (вперше на Харківщині) — Свята вишиванки. Всі свої плани та заходи “Просвіти” проводить під знаком 150-річного ювілею.

Центральний осередок ХОО ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка працює за адресою — вул. Римарська, 18 (1-й поверх).

Народження театрального фестивалю

У концертній залі “Bel Etage”, що в столиці, відбулося оголошення шорт-листа Всеукраїнського театрального фестивалю-премії “ГРА” (“GRA” (“Great Real Art”).

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото Анатолія ФЕДОРЦІВА

Фестиваль-Премію “ГРА” започатковано цього року. Він не має аналогів серед вітчизняних культурно-мистецьких заходів — це перший всеукраїнський театральний Фестиваль-Премія. Його мета — об’єднати всі театри країни і презентувати їхні найкращі здобутки Україні та міжнародній спільноті, популяризувати національне театральне мистецтво в усіх його жанрах, стилях і формах, визначити провідні тенденції та стимулювати розвиток українського театального конкурентного середовища.

Фестиваль відбувається в кілька етапів.

I етап — на основі поданих від театрів заявок Експертна Рада формує лонг-лист учасників.

II етап — після перегляду Експертною радою живо вистав із лонг-листа формують шорт-лист з 12 вистав (по 2 вистави в кожній номінації).

III етап — показ вистав у Києві та визначення переможців міжнародним журі.

До Експертної ради, яка визначила 12 вистав-номінантів Премії, увійшли провідні театро- і музикознавці та театральні критики.

“Ми мріяли 27 років, аби мати свій театральний український “Оскар”. Впевнені, що всеукраїнська премія “ГРА” стане гарним символом і великим знаком якості”, — наголосив голова фестивалю, очільник Національної спілки театральних діячів України Богдан Струтинський.

“Коли почало відроджуватися українське кіно, українці відкрили для себе багато хороших українських акторів. А коли стали запитувати, що це за актори, то виявилось, що вони працюють у різних містах України. Маємо багато талановитих виконавців, яких глядачі донедавна майже не знали. Кіно популяризує театр, і це дуже добре. Поїдьте в будь-який обласний чи районний центр України, де є комунальні чи приватні театри, і ви побачите справді дивовижні вистави.

Сьогодні український театр на піку відродження. А завдання цієї премії — познайомити українського глядача з українським театром. Бо дуже важливо, коли глядач зі Львова знає, що відбувається у Херсоні, Харкові, Миколаєві чи Сумах. Ми на шляху, який дозволить нашому театру

посісти гідне місце в європейському мистецтві”, — зазначив народний депутат України, голова Комітету з питань духовності і культури Микола Княжицький.

“Завершилася виснажлива робота, яка тривала п’ять місяців. Була 71 заявка на участь у фестивалі. Після перегляду відео ми обрали 27 вистав. Поїхали Україною, аби їх подивитися, а сьогодні вже можна дізнатися 12 номінантів на премію.

Вдячна всім театрам, які повірили в нас і подали заявки. Дуже добре, що існує конкуренція”, — зазначила голова Експертної ради фестивалю, кандидат мистецтвознавства Анна Липківська.

Номінантами фестивалю-премії стали: у номінації “За найкращу виставу для дітей” — вистави “Коза-Дерева” Дніпровського міського театру ляльок “Театр актора та ляльки” та “Ангелик, що загубив зірку” Чернігівського обласного театру ляльок імені Олександра Довженка; “За найкращу експериментально-пошукову виставу — “Тамлет” Івано-Франківського академічного обласного українського музично-драматичного театру імені Івана Франка та “Під небом синім” Київського національного академічного театру оперети; “За найкращу хореографічну/балетну/пластичну виставу” — “Спокушені спрагою” Криворізького академічного міського театру музично-пластичних мистецтв “Академія руху”; “За найкращу музичну виставу в жанрі опери/оперети/мюзиклу” — “Дідона та Еней” Громадської організації “Open Opera Ukraine” та “Біла ворона” Миколаївського академічного українського театру драми та музичної комедії; “За найкращу виставу камерної сцени” — “Віталік” “Дикого театру” та “Тату, ти мене любив?” Київського академічного театру “Золоті ворота”; “За найкращу драматичну виставу” — “RN” Закарпатського обласного угорського драматичного театру (м. Берегове), “Уявний хворий” Харківського державного академічного театру ляльок імені Віктора Афанасьєва та “Вій. Докудрама” Чернігівського обласного академічного українського музично-драматичного театру імені Тараса Шевченка.

Усі ці постановки покажуть під час фінального етапу Фестивалю-Премії в Києві у листопаді, а того вечора гостей II етапу фестивалю розважав український гурт “Yura Zvonag Art Люди”.

Голова фестивалю Богдан Струтинський разом із його учасниками

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

В експозиції представлені роботи 35 авторів різних жанрів народного мистецтва. Тут можна побачити харківські писанки, кераміку, витинанки та ляльки-мотанки.

Керамічний посуд, прикрашений вишуканою “фляндрикою”, презентує Олександр Жовновський, один із найкращих харківських гончарів. Витинанки представляють майстри Ганна Коношко і Тетяна Солоха. Керамічну іграшку демонструє представник відомого давнього осередку гончарства м. Валки Ольга Тимошенко. Традиційні ляльки-мотанки виконала Наталія Горошко.

Численну колекцію писанок представив Харківський міський клуб писанкарства ім. Алли Овчаренко, якому у цього року — 25. Клуб заснувала Алла Павлівна Овчаренко (1939—2013), викладач образотворчого мистецтва, талановитий організатор і педагог. Члени клубу вивчали історію писанки, орнаментальні та композиційні рішення, звичаї та обряди, пов’язані з писанкарством, пропагували цей вид мистецтва, виступали з доповідями-лекціями та організовували виставки і курси. Вагомий внесок у відродження традиційного писанкарства на Харківщині зробили Віктор Єлін, Алла Овчаренко, Ірина Чекарньова, Олена Пантелей.

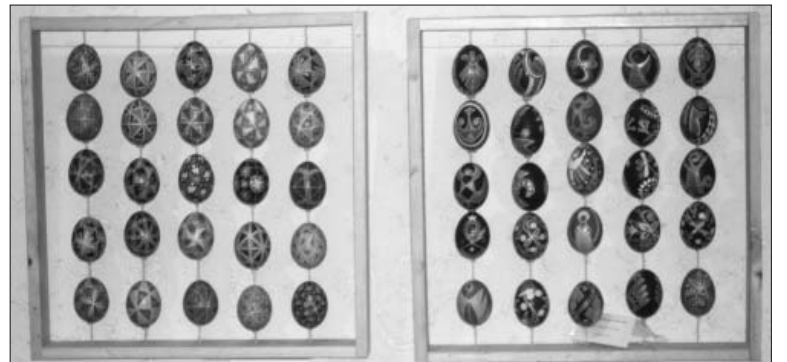
Члени клубу разом з науковцями Харківського історичного музею С. Бахтіною, В. Буличовою опрацювали колекцію писанок, зібраних академіком М. Сумцовим, зробили їхні точні копії.

Свої роботи на виставці представили майстри писанкарства Л. Волкова, О. Кононенко, Н. Кравченко (Олійник), О. Кравчинська, В. Пожидаєв, А. Кучмій, О. Тимошенко, Н. Оніщенко та інші.

Також експозиція розповідає про історію колекції писанок Харківського історичного музею. 1889 року професор Харківського університету Микола Сумцов звернувся до сільських мешканців Слобідської України з проханням збирати і відомості про

Народне мистецтво Харківщини

У Національній спілці майстрів народного мистецтва України працює виставка “Харківщина калинова”. До її організації та проведення долучилися Харківський обласний осередок Спілки, Харківський міський клуб писанкарства ім. Алли Овчаренко, Харківське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка. Захід приурочений до 150-річчя Товариства “Просвіта”.

писанки, і самі писанки. На його статтю “Вниманию сельских жителей”, яку опублікувала газета “Харьковские губернские ведомости”, відгукнулося тридцять осіб. Їхні докладні відповіді на питання Сумцова, і надіслані писанки стали матеріалом для проведення великої наукової роботи.

14 квітня 1891 року Микола Сумцов прочитав першу публічну лекцію про історію писанки. Цього ж року журнал “Киевская старина” опублікував його монографію “Писанки”. Праця стала найповнішим дослідженням не лише у вітчизняній, а й в іноземній науковій літературі. Сумцов створив і першу в Слобідській Україні колекцію писанок. Вона стала однією з чотирнадцяти відомих на той час збірань. Інші зберігалися у Варшаві, Берліні, Кракові, Львові, Брно, Празі, Києві, Лубнах та Москві.

1891 року колекція професора Сумцова складалася з 263 писанок Харківської, Катеринославської, Полтавської, Волинської, Подільської, Курської, Вологодської губерній, а також писанок із Кубані та Болгарії. На кінець 1897

року ця колекція зросла до 378 екземплярів.

1920 року в Харкові відкрили Музей Слобідської України, першим директором якого став Микола Сумцов. Протягом 1920—1927 років його співробітники виїжджали з експедиціями до Харківського, Валківського, Зміївського повітів, вивчали народні ремесла і, зокрема, писанкарство. Вони зібрали нову колекцію писанок. У ті роки фонди МСУ поповнилася ще й унікальною колекцією, що складалася з 513 подільських та київських писанок з приватного зібрання І. Зборовського, завідувача Тульчинського окружного краєзнавчого музею, сім писанок подарував художник-аматор з Харкова В. Фавр. Музей сучасного українського мистецтва також проводив систематичні експедиції з вивчення і збирання писанок.

Сьогодні майже забутий вид народної творчості писанкарство — відроджується. Відтворена руками наших сучасників писанка поповнює колекцію Харківського історичного музею, початок якої поклав вчений-етнограф, професор Микола Сумцов.

Французький присмак Гала-концерту

Наталія СЕМЕНЕНКО
Фото надане КМАТ

Цьогорічний Гала-концерт став своєрідним музичним пошануванням легендарного танцівника, хореографа, педагога, історика та теоретика хореографії Сержа Лифаря, іменем якого названо Київську муніципальну академію танцю. Цей геніальний Майстер, неперевершений реформатор балету, великий патріот України та Києва — завжди є дороговказом для юних артистів, які розпочинають шлях у танцювальній кар’єрі. Відтак, студентам і випускникам Академії пощастило долучитися до самобутньої балетної естетики метра, взявши участь у прем’єрному показі одноактного балету “Лифар-сюїта” на сцені Національної опери України.

Нинішню київську прем’єру культового спектаклю Сержа Лифаря здійснив балетмейстер-постановник, лауреат міжнародного конкурсу балету ім. Сержа Лифаря, заслужений артист України Дмитро Клявін, який запропо-

У Національній опері України відбувся щорічний звіт для випускників Київської муніципальної академії танцю ім. Сержа Лифаря. Для юних студентів Академії він став шансом відчувати себе справжніми зірками і пережити шквал заслужених глядацьких овацій.

нував власну музичну композицію на основі цього твору.

Нова версія постановки балету Лифаря у виконанні колективу студентів Академії танцю вразила присутніх абсолютно аристократичним духом. Дві зірки балету — Чорна етуаль і Біла етуаль (відповідно — Марія Ялома та Діана Іванченко), впродовж спектаклю створювали вражаючу гармонію. Чорно-біла гама спектаклю зану-

рила присутніх в атмосферу чуттєвої зосередженості та усвідомлення ідеї вічного суперництва й протистояння двох начал — Інь та Ян.

У двох наступних відділеннях концерту глядацькі симпатії рівномірно розділилися і на адресу артистів, які виконували номери класичної і народної хореографії. В їхньому різнобарвному калейдоскопі публіка захоплена дивилася і темпераментні народні за-

мальовки (жартівливі “Товкачики”, ефектний і динамічний “Гопак”, ніжний дівовий танець “Гусениця”), і контрастні за емоційним градусом і технічним наповненням варіації з класичних балетів (“Лебедине озеро” П. Чайковського, “Баядерка”, “Пахіта” Л. Мінкуса, “Сатаніла”, “Донька фараона” Ц. Пуні, “Корсар” А. Адана та інші.

«Наступного року концерт у Кривому Розі присвятимо Кузьмі Скрябіну»

Олег Турко пообіцяв докласти всіх зусиль, аби Криворізький фест імені Скрябіна набрав ширших масштабів, починаючи з наступного року.

На сходинах Палацу молоді та студентів КНУ виступали співаки, які виконували і пісні Скрябіна, і авторські музичні композиції, а журналісти й поети читали на імprovізованій сцені свої поетичні твори.

Перемогу в номінації “Кращий виконавець авторської пісні” здобула Наталя Куренкова. Перше місце у номінації “Кращий виконавець пісень Кузьми Скрябіна” посів Юрій Коринець, а найкращим у номінації “Кращий автор і виконавець поезії” став Євген Пантелю. Усі конкурсанти отримали пам’ятні дипломи.

Голова журі фестивалю, кандидат педагогічних

У ювілейний день народження талановитого українського співака і композитора Кузьми Скрябіна в Кривому Розі відбувся III фестиваль-конкурс авторської пісні та поезії його імені. Відкрив дійство друг Андрія Кузьменка — Лесик (Олег Турко), відомий український співак і музикант, співзасновник гурту DZIDZIO, засновник гуртів “Форте” та DZIDZ’off.

наук, доцент кафедри методики музичного виховання і співу та хорового диригування КДПУ Людмила Ракитянська, члени журі — директор Долинської районної дитячої музичної школи, викладач-методист вищої категорії, композитор Марина Белова і вчитель-методист Криворізького центрально-міського ліцею Олена Ляшук високо оцінили рівень конкурсантів фестивалю.

— Кузьма Скрябін увійшов в історію українського мистецтва і

в наші серця як культовий український співак, композитор, письменник, актор, продюсер, телеведучий, шоумен, публічний діяч та просто чудова людина, — сказав організатор фестивалю, голова Криворізького міськоб’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка, журналіст Микола Крамаренко. — Тож його велика справа триває. Тому IV Криворізькому фестивалю авторської пісні та поезії імені Кузьми Скрябіна — бути! Ця урочиста подія стала традиційною для нашого міста.

Переможці фестивалю та організатори

Медовий фестиваль — найсолодше свято року

У Криворізькому парку “Сагаганський” відбувся VIII Медовий фестиваль. А мед тут був і травневий, і гречаний, і соняшниковий, і з ріпаком, і... Взяли участь у фестивалі пасічники з 10 областей України, зокрема з Дніпропетровщини, Кіровоградщини, Миколаївщини, Сумщини, Черкащини, та привезли на фестиваль до 20 тонн меду та понад 3 тонни запашної медовухи. Серед них династії пасічників Караушів, Скрипників, Корнієнків, Горових та ін.

Радували присутніх на святі народний колектив художньої самодіяльності “Радужаночка”, якому виповнилося нещодавно 30 років. Засновники колективу —

Ніна Данилюк і Володимир Гуров; самобутній колектив української пісні “Черемшина”. Цьогоріч уперше на сцені медфесту виступив унікальний гурт “Лаутари”.

Виставку виробів ручної роботи представив Благодійний фонд “Скринька”. Фонд планує відкрити соціальний центр, у якому зможуть отримати допомогу всі нужденні. Також будуть дитячі ігрові кімнати, майстерня handmade, кімната для майбутніх мам, конференц-зал, східні танці, “Школа вогню”, рада ветеранів, волонтерський рух та багато іншого.

Сторінку підготувала
Тетяна КРАМАРЕНКО

Пасічники під час відкриття фестивалю

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік
на періодичні видання за друкованим
Каталогом видань України «Преса поштою».

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

В.о. головного редактора

Микола ЦИМБАЛЮК

Редколегія

Любов ГОЛОТА (голова),

Ярема ГОЯН,

Павло МОВЧАН,

Олександр ПОНОМАРІВ,

Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань

Наталія СКРИННИК

278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури

Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури

Тетяна ЩЕРБАК

Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК

Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор

279-39-55

Черговий редактор

Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

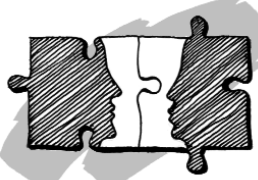
Надруковано в ТОВ “Інтерекспресдрук”,
вул. Сім’ї Сосніних, 3.

Загальний наклад у вересні — 12 800

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє
погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

Яка вона, війна—2018, в ореолі незалежності?..

Репортаж із передової

Світлана МАСЛОВСЬКА,
заступник голови Чернівецького
ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шев-
ченка

“Заставнівська волонтерська сотня”

П'ятий рік поспіль триває революція-війна, яка і досі забирає життя найкращих, найхоробріших, найвідчайдушніших українців на сході нашої держави. Чи можливо за таких обставин бути холоднокривним, байдужим і відкинути емоції? Не всім це під силу. А може, це одна з причин, що ще залишилися дієвими волонтерські організації, яким і досі дуже болить ця війна?.. Одна з таких — “Заставнівська волонтерська сотня”, яка теж втомлена й виснажена, але відчуття відповідальності бере гору. Навіть тоді, коли бракує ресурсів, народжуються нові ідеї, тобто, резерви є. Тож коли наша сотник Марія М'якота ще понад місяць тому закликала готувати 35-ту відправку домашніх страв до Дня незалежності України, всі підтримали

ближче до військових позицій, тим більше неораних, забур'янених земель, зарослих деревами й кушами. Вибірні такі, що в дощову погоду до наших бійців точно не добралися б. Попри спеку, пилію, ми побували в кожній запланованій точці. З міркувань безпеки, бригади не називатиму, але і в Кримському, і на Світлодарській Дузі, і в Троїцькому, і під Горлівкою (Майорськ), і за Попасною нас зустрічали широким привітно розвідники, сапери, бійці штурмових і мінометних бригад, розміщені за 700—1000 м до ворожих позицій. Хлопці відверто раділи нашому візиту, із задоволенням розвантажували подарунки: домашню їжу, яка повернула кожного у спогади про рідних, розбирали газети “Голос краю”, “Слово Просвіти”, журнал “Українська ластівка” та “Економічно-благочестивий Вісник”. Розпитували як там, на мирній землі, сприймають війну, цікавилися, чим живуть волонтери, чи не охоплює розчарування та байдужість... Ми намагалися

на диво оптимістичні: “Мусимо вірити, що все налагодиться. За нас не хвилюйтеся, але приїжджайте”. Ділилися своїми думками, не вдаючись у подробиці армійського життя, розповідали, що виконують накази військового керівництва, часто не погоджуючись із ними. Саме тому є багато випадків розривання контракту. Турбує їх і те, що армія потребує доукомплектування. Головні стимули — висока зарплата і престиж — не перебивають умови і співіснування в самій армії. Хлопці скаржаться, що бракує нової техніки. “У ЗМІ повідомляють, що армія нині забезпечена, а ми й досі її потребуємо”, — говорить Вячеслав із Черкаської області. Але дослухаються до свого капелана, о. Івана, священника церкви УПЦ КП, який для чоловіків є оберегом і лікує, коли це потрібно, і душу, й тіло. А дух, як відомо, дає м'язи...

“Тиждень доводив, що хлопці загинували при виконанні...”

Наш давній друг Данило Нечай (позивний) не втримав сльози, коли розповідав про загибель 20-річного побратима, життя якого кілька днів тому обірвала куля російського снайпера. Комбат Ярик “демонстрував” свого бойового “коня”, розфарбованого в національні кольори, — власного легковика, бо державного немає. Запевнив, що ніщо на вій-

ні так не виводить із себе, як жорстокість, цинізм і зухвалість ворожих сил і бюрократизм своїх: “Буквально тиждень тому на позицію ввірвалися “кадировці” у рожевих беретах, розстріляли чотирьох наших воїнів, двом із яких вдалося вижити. У Запорізькій області, на похороні наймолодшого загиблого, його батько втратив свідомість. До тата зателефонував невідомий і українською попросив вибачення: “Батьку, пробач, ми добре випили, і я вбив твого сина”. Розвідка встановила, що це був дзвінок з ворожого боку війни, з мобільника вбитого сина... Та, зрештою, нелюдськості “кадировців” ніхто й не дивується. Хвилює інше: мені треба було тиждень доводити у райвійськкоматі, що мої підлеглі загинули під час виконання військового обов'язку...”

Надзвичайно позитивно була зустріч зі ще одним нашим земляком Дмитром Погоріловським із Кельменеччини та його побратимами, які також днями, тримаючи оборону своїх позицій, відбили атаку кількох російських танків, які флангом ішли, намагаючись захопити частину нашої території. Дмитро, не без гордості, усміхаючись, сказав: “Звісно, відбили! Ну, поклали їх... З горілих танків ніхто не вийшов... Але ми тут не хочемо про війну говорити. Мене вдома чекають три найкращих дівчинки — дружина

Галина і донечки Оленка й Наталка. Заради них та тисячі інших — я тут. Передавайте їм вітання через газету та запевнення, що ми ні на крок не відступимо”. Який атрибут для бійця на війні найдорожчий? Звісно, прапор! Саме у день Українського Прапора Дмитро подарував нам знамено 14-ї мінометної батареї як подяку “Заставнівській волонтерській сотні” за допомогу, сприяння та вболівання. На запитання: що для нього свято Незалежності 2018 року, відповів: “Непохитна віра в перемогу”.

Гарна картинка чи армійські реалії?..

Зворушливою була розмова з жінкою-воїном Тетяною, в якій бездоганний порядок і на польовій кухні, і в підвалі (бліндажі), і в пристосованій на вулиці їдальні. А ще вона щодень збирає територію позиції після нічної стрілянини... гілзи. “Аби не муляли очі та зайве не нагадували, що тут війна...” — усміхаючись, каже мама двох дітей, які залишилися на Закарпатті з татом-прикордонником.

В одній публікації неможливо описати всі зустрічі, розмови, емоції... Але незаперечним залишається факт: наші захисники — імунна система України. Певно, ми щасливі, що познайомилися зі справжніми бійцями. Але хіба на передовій можуть бути інші?.. Тому з відчуттям виконаного обов'язку поверталися додому.

Новий день дещо зняв утому, але додав ще більшого душевного тягаря... Ось нещодавно розмовляли з “айдарівцями”, а нині чотирьох із них знову забрала ця клята війна... Лише передчуття домашнього затишку трохи заспокоювало. Недовго. Шойно переступивши поріг, вразив показ по ТБ святкового, приуроченого до Дня незалежності, парад, який, безумовно, демонструє силу й міць української армії, піднімає дух нашого народу. Але чому та гарна картинка відрізняється від військових реалій? Нічого подібного ми не побачили на п'яти передових позиціях Донецької й Луганської областей. То нам так не пощастило, чи це закономірне явище?.. Так, на параді були справжні герої, вмотивовані патріоти, але й досі немає результатів юридичних досліджень трагедій (зокрема Майдану, Іловайського “котла”, Дебальцевого тощо) 2014—2018 років, за якими — тисячі загиблих. А так хочеться, щоб правда і справедливість стали основою нової держави України.

і взялися до роботи. У день відправки до нас з Австрії завітали постійні меценати Вольфганг Вейкерт із дружиною Галиною — не з порожніми руками, а з ліками, посудом, продуктами й одягом для цивільного населення сходу і допомогли коштами. Давно мріяла ближче познайомитися з “Сотнею” наша колега-посестра з Італії (уродженка Заставни) Анжела Котик і її подруга-благодійниця сеньйора Магда. Жінки-іноземки, вражені масштабами продукції, яку ми підготували для наших воїнів-захисників, зворушено констатували: “Та у вас тут своя передова!” Так, справді, ми теж перебуваємо у стані війни, тому задкувати, коли стільки пройдено, — не маємо права.

Отже, після волонтерської спритності вже відшліфованого пакування смаколиків у картонні коробки, урочисте освячення та благословення супроводжувачів вантажу — від благочинного Заставнівського району, настоятеля храму Святого Миколая УПЦ КП м. Заставна, протоієрея о. Дмитра Косташука. Коротка мить прощання і ми, волонтери, — водій Василь Назарко, Віктор Лашта, пан Юрій із Хотина та авторка цієї публікації вирушаємо в дорогу.

“За нас не хвилюйтеся, але приїжджайте сюди...”

Понад 1300 км шляху в один бік подолати непросто. Рухаючись зоною ООС, дивувалися якості тамтешніх доріг, чим не може похвалитися Буковина. Але шойно заїхали в зону бойових дій — контраст відчутний. Чим

Георгій ЛУК'ЯНЧУК
Фото автора

29 серпня — день найбільших втрат українського війства в Іловайському котлі. Цього дня бойові побратими загиблих добровольців і воїнів ЗСУ, матері, батьки, дружини, діти, наречені та друзі, котрі втратили своїх найдорожчих і найрідніших на сході України, вшановують їхню пам'ять біля Меморіальної стіни пам'яті полеглих Героїв. Через бездарність нашого керівництва, політичного і військового, і підступність ворога, — сталася найбільша трагедія за всю російсько-українську війну.

Біля стіни нашої пам'яті

Уже чотири роки українці зі зброєю в руках захищають суверенітет і територіальну цілісність своєї країни. Майже щодня на східному фронті гинуть найкращі. Їхньою кров'ю Україна мусить доводити, що вона незалежна і гідна будувати своє майбутнє!

Через те, що очільники держави не звертали уваги на оперативну інформацію розвідки про введення російських військ і погрожували військовикам за ухвалення адекватної відповіді, Україна втратила понад тисячу мужніх своїх синів... Драма Іловайська та інших “котлів” полягала в тому, що сила українського духу в особі добровольчих батальйонів не знайшла відповідної організації й підтримки зверху...

Так званий “зелений коридор”, який обіцяли представники російського командування “довірливим” генералам українського Генштабу, став коридором смерті... і коридором героїзму та мужності українських вояків. Вони не здалися ворогу й відкинули підступну пропозицію скласти зброю. Це було спільне рішення командирів і солдатів підрозділів, що виходили з оточення. Навіть у безнадійній ситуації наші бійці завдали по ворогові дошкульного удару. Тільки під Іловайськом кількість загиблих російських військовослужбовців регулярних військ РФ становила близько 200 осіб, поранених — близько 300...

А за страхітливе літо 2014-го і до кінця року втрати російської армії на Донбасі досягли 1700 військових!

Кожне обірване життя нашого захисника — величезна, непоправна втрата для рідних,

близьких, для українського суспільства. Під Іловайськом, Мар'їнкою, Зеленопіллям... та в інших місцях Донбасу загинуло багато добровольців, які за покликом серця і власної совісті пішли на фронт захищати рідну країну.

Загинули найкращі, освічені й високодуховні українці...

Святійший Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет відслужив біля Михайлівської меморіальної стіни пам'яті молебень за загиблими Героями. А учасники меморіальних заходів звернулися до Президента України з вимогою визнати нарешті на державному рівні дату 29 серпня Днем Пам'яті за полеглими Героями.

На світлинах: Меморіальні заходи в Києві на Михайлівській площі.

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

“Маргарита Довгань була “своею” серед шістдесятників, на всіх акціях Київського клубу творчої молоді, в організації яких часто брала активну участь, наражаючи на небезпеку переслідування і себе, і чоловіка. А завдяки чоловікові — талановитому скульптору Борису Довганю — приятелювала з його колегами-мистцями. Опікувалася безпритульними поетами, які сторожили в колгоспних садах...”

...Минали роки, змінювалося життя, наша Рита стала вже й бабусею, має ким гордитися, але залишилася невагвомною волонтеркою... У мирні часи розповсюджувала українську літературу, вдома влаштувала своєрідний клуб для дітей, яких привчала до читання. А війна принесла нові, тяжчі клопоти. Серце вічної волонтерки веде її до тих, хто потребує теплого слова, щирої розмови, а може, й тихої сповіді. Вона провідує поранених бійців у госпіталях, записує їхні розповіді і про трагічні події їхнього життя, і про будні, вислуховує жалі й надії. І чує голос кожного. І виходить унікальний літопис людських долі, за якими і доля країни, і доля народу. Цю книжку читатимуть. Вона хвилюватиме й обнадіюватиме”, — писав Іван Дзюба.

А Любов Голота у своєму вступному слові зазначила: “...Сьогоднішня зброя російського агресора немилосердна, людоїдська, вона завдає уражень, здатних ушкодити людське тіло і зруйнувати людську душу — це політравми, численні рани, після яких не кожен здатен отямитися і знайти в собі сили до життя. Від того, хто буде поруч із пораненим на стадії одужання, залежить так само багато, як і від лікарів. А іноді навіть більше. Ще вчора чужа людина стає ангелом-охоронцем, з нею можна поговорити про те, що не розповісти найближчим. Маргарита Костянтинівна стала цим

Воїн світла Маргарита Довгань

В Українському домі презентували книжку Маргарити Довгань “Шпитальні нотатки. Лютий 2015—березень 2018”, підготовлену до друку видавництвом “Кліо”. Починається видання вступними статтями академіка НАНУ Івана Дзюби та головного редактора газети “Слово Просвіти” Любові Голоти.

Юрій Пашистий, Маргарита Довгань і Віталій Чуб

ангелом-охоронцем. І воїном світла — у її досвід, що вимірюється десятками років, співчуття й оптимізм юнаки і старші чоловіки повірили беззастережно. Не лише звичні волонтерські підношення та допомога примушували тяжкопоранених чекати наступних відвідин матусі-бабусі Рити. Вона випромінювала справжній, небайдужий інтерес до кожної пораненої долі, до її минулого та — неодмінно! — майбуття. Її дії — не лише благодійництво доброї і щирої людини. Це чин справжньої душі.

Від публікації до публікації на шпальтах “Слова Просвіти” з-під пера Маргарити Довгань викристалізувався монолітний материк України, що воює. І — перемагає в душі. Дай Боже, переможе...”

Відкриваючи презентацію, директор видавництва “Кліо” Віра Соловйова наголосила на то-

му, що говорити про наших захисників, звертатися до суспільства, нагадувати — це обов'язок кожного з нас. Подякувала Маргариті Довгань за її невтомну працю. Також пані Віра згадала про дочку М. Довгань — Катерину та її онуку Стефанію, а також про Фундацію імені Івана Багряного (США), за фінансової допомоги яких стало можливим видання цієї книжки.

Маргарита Довгань розповіла передісторію написання книжки. Ще 1944 року 14-річною дівчиною вона після школи допомагала медсестрам і санітаркам шпиталю, що був неподалік її будинку на Печерську в Києві. Це був шпиталь для безруких, безногих жертв війни. Потім шпиталь зник. Куди? Діти про це не знали. А дорослі, можливо, й знали, але мовчали. Їхня трагічна доля стала

відомою лише тепер: цих нещасних людей відвезли на північ, де потопили.

Майже через 75 років нащадок ленінсько-сталінської зграї пішов на нас війною. І Маргарита Довгань знову у Київському шпиталі, аби когось яблучком почастувати, комусь допомогти матеріально, знайти потрібні ліки, принести цікаву книжку. А за звичкою журналіста занотовувала їхні розповіді.

Наприкінці 2015 року навідала в лікарні відомого шістдесятника, мученика московських контраборів і психіатричних лікарень Миколу Плахотнюка, розповіла йому, що ходить до шпиталю. “Не просто навідує. Ти вмійш спілкуватися, пиши про них, друкуй, люди повинні знати кожного свого захисника”, — сказав М. Плахотнюк за кілька днів до своєї смерті.

Редактор “Слова Просвіти” Любов Голота відгукнулася на ці нотатки. А фотографував воїнів давній друг пані Маргарити Сергій Борисовський. Були радість і здивування, коли читачі “Слова Просвіти” знаходили М. Довгань, приносили пораненим воїнам подарунки.

Також пані Маргарита розповіла про присутність на презентації героїв книжки Юрія Пашистого та Віталія Чуба, згадала про творчість Василя Стуса, яка сьогодні допомагає українським воїнам боронити рідну землю.

Враженнями від зустрічі з Маргаритою Довгань поділилася педагог Макарівецького навчально-виховного комплексу “За-

гальноосвітня школа І—ІІІ ступенів — Природничо-математичний ліцей” Ольга Семененко. Вона зацікавилася шпитальними нотатками, що друкувалися в “Слові Просвіти”. На їхній основі робили тематичні виставки, використовували під час уроків історії та літератури, у позакласній роботі. Зателефонувала в редакцію газети, тут допомогли зв'язатися з Маргаритою Костянтинівною, а вже зовсім скоро її запросили до Макарова. До школи разом з М. Довгань завітала Марія Стус. Урок назвали “Життя перемагає”. Про нього писала місцева газета “Макарівські вісті”. Захід набув широкого розголосу по всьому району.

Від імені всіх українських воїнів, які лікувалися в Київському шпиталі, Маргариті Довгань подякував один із героїв книжки Юрій Пашистий, а Віталій Чуб виконав на сопілці Гімн України та прочитав кілька власних гуморесок.

Презентація книжки відбулася під час книжкової виставки “Читай UA”, яка була присвячена Дню знань. На презентації присутні могли оглянути сигнальний примірник нового видання, а надрукують “Шпитальні нотатки” наприкінці вересня.

Кирило ГРИНЬКО,
учасник бойових дій, майор

*Є люди, як зірки —
Стосонячно палають.
Й по смерті не згасають:
Їх душі світять нам віки.*

Кирило Гринько

За тисячі років розвитку людська цивілізація винайшла різні означення для найкращих і найвагоміших чеснот.

У західній культурі Лицар — це людина, яка самовіддано, безкорисливо служить головній справі свого життя, яку сама для себе обирає, поєднуючи безкомпромисність у дії зі шляхетною поведінкою. Інколи це співпадає зі значними досягненнями в мистецтві, науці, освіті — і тоді учні-послідовники з шанобою вживають усталене звертання Метр.

У східній традиції більш заглиблена філософія Вчителства.

Гуру — не просто вчитель, а той, хто спрямовує, живить, пробуджує душу учня, духовний наставник і провідник у світ посвячених.

Сенсей — так у Японії звертаються до людей старшого віку або високої посади, віддаючи данину поваги до мудрості, знань і досвіду. Бо там “стрибунців” за політичною квотою до державного управління не допускають. Так само як і в Китаї, де півтори тисячі років існувала особлива система відбору кандидатів на посади державного управління “кедзюй”, до якої поряд із військовим умінням і арифметикою входили творчі іспити з поезії та каліграфії. Такий підхід дозволив подолати корупцію і бюрократію в Ханському царстві, коли до влади приходили лише багаті та родичі чинних чиновників, а пересічне населення було усунуте від влади (знайома ситуація, чи не так?). Якби не “кедзюй”, то, можливо, сьогодні ми читали б про могутність Китаю не в новинах, а в підручниках історії — як про Римську імперію.

Ата — у тюркській традиції не просто звернення до людини старшого віку та батька, а покровителя, оборонця, заступника роду й народу. Згадайте Ататюрка (“Батько турків” або “Великий турок”, при народженні Алі Ризаоглу Мустафа) — всім відомо історичну особу початку ХХ століття: видатний політичний діяч Туреччини, генерал, лідер Турецької війни за незалежність, батько сучасної Турецької держави. Своїми рішучими діями він дав старій феодальній Туреччині настільки потужний поштовх, що протягом менш ніж століття вона перетворилася на регіонального лідера та модерну державу. І досі турецький народ із великою повагою зберігає пам’ять про свого “Батька”.

В Україні протягом століть таких сподвижників Духу нещадно нищили і не допускали імперська, а потім і радянська, системи до впливу на життя суспільства. Проте наша земля була щедра на Лицарів Чину, які самовіддано, часом непомітно для більшості, у різних сферах працювали на майбутнє нашої Держави. Вони присвячували своє життя формуванню найголовнішого, без чого неможливі зміни — вихованню молодого покоління українців, свідомих свого незалежного шляху, незламних у вірі у становлення гідної та самодостатньої поміж інших народів Держави — України.

Для мене втіленням усіх згаданих понять став Олександр Сергійович Завгородній. Олесь —

Пам’яті Вчителя

так по-рідному до нього зверталися друзі, однодумці й учні. Поет і Вчитель. Вчитель Українства — без пафосних політичних гасел і показового “правильного” патріотизму, який щоденно, усім своїм життям відкривав нам Україну, рідну та близьку для кожного, хто тут живе — від дивини її природи до гірких сторінок нещодавньої історії.

Нас познайомив 1994 року конкурс “Родина-94”, що проводила Січеславська організація Союзу Українок (оголошення про нього надрукувала газета “Джерело”). Мій перший конкурс (8 років) — і перша нагорода: м’яка іграшка, песик “Дружок”, який і досі вдома нагадує про початок злету. І перше знайомство з родиною Завгородніх.

Тамара Семенівна (дружина Олесь Сергійовича), голова міської організації Союзу Українок, коли дізналась, що я навчаюсь у музичній школі по класу бандури, а свого інструмента не маю — запросила нас із мамою до себе додому і дала дуже зручну для маленького початківця львівську бандуру (вага 5 кг). Їхня донька Олена на той час уже грала на академічній чернігівській (а це близько 10 кг). Десь два роки я “за спасибі” користувався нею, доки підріс, а мама збрала гроші на власний інструмент.

Узимку 1995 року я вперше побачив Олесь Сергійовича вдома. Можете уявити очікування 8-річного хлопчика від зустрічі зі знайомим і шанованим Поетом у його творчій оселі! Та вразила найбільше тоді не кількість книжок усяди (змалечку звик до цього у своїй родині), а аскетична скромність облаштування. Пам’ятаю, як тоді запитав у мами, чи всі митці так живуть? “Українські — здебільшого, так. Бо україн-

ська поезія — справа ризикова і неприбуткова”, відповіла вона. Згодом, спілкуючись з Олесем Сергійовичем, я зрозумів, що справжня Поезія (а не римування на потребу дня) — то сповідь, квінтесенція душі. І це не продається. Натомість справжнє багатство Поета — воно зовсім інше: в душі, у вмінні бачити диво світу довкола і в читачеві.

Таким був перший урок від мого Вчителя. Який виявився неймовірно багатим Поетом.

Два роки ми приглядалися один до одного, зрідка зустрічаючись та, згодом, листуючись (перший лист — 1997 рік). Поступово я став одним із вихованців Олесевої літературної студії “Євшан” при дитячо-юнацькому центрі “Веснянка”. І тільки 1998 року перша публікація — газета “Джерело” оприлюднила творчу роботу на конкурс “Мій батько”. Хоч як це зараз наївно звучить, але на той час у мене вже накопичилися у шухляді перші поетичні спроби. Моя мама, вчителька і філолог, безжально робила червоною ручкою неминучі у тому віці правки, після яких я відправляв своє чергове “творіння” до шухляди, обурено стверджуючи, що “це слово не моє!”. Жодні розповіді про літературних редакторів, які зазвичай коригують навіть відомих письменників, на мене впливу не мали. “Не моє слово!”.

Олесь Сергійович вразив своєю обережністю у поступовому та дбайливому вигранюванні поетичного творіння, уважному та м’якому розтлумаченні відтінків кожного слова, поясненні його сили для витвореного автором образу. Ніколи я не чув категоричності у зауваженнях, проте доброзичлива наполегливість у поєднанні з беззаперечним для мене авторитетом Метра українського

слова творили дива. Це була справжня школа людяності та поваги до початківця. Я завжди очікував можливість поділитись з Олесем Сергійовичем своїми творчими спробами, щоби збагатитись від нього унікальним знанням найтонших відтінків рідного слова, пізнати нечуване раніше, навчитись розпізнавати канцеляризми та дієслівні римування, розширити свій світогляд, почути захоплені бувальщини з його літературного та редакційного досвіду, сповнені властивого Лесею Сергійовичу тонкого гумору.

“Я тобі пораджу одне ім’я — Тагор. Тільки не кагор”, — говорив, ховаючи усмішку у вусах, — “А Тагор. Той, що Рабіндранат — видатний бенгальський та індійський поет і прозаїк, Нобелівський лауреат”. Ось так ненав’язливо і приязно Поет формував смак до слова та образу.

І зараз із глибоким внутрішнім трепетом беру до рук ті змережані рядками аркуші, на яких місцями делікатно зроблені помітки олівцем (!), часом просто підкреслене одне слово: зверни увагу, тут щось не те. Правильної відповіді немає — ти маєш віднайти сам, у глибинах своєї душі та... словника української мови. Олесь Сергійович завжди заохочував читати не тільки твори інших авторів, а й просто словник — збагачуватись тими словами, які тоді ще рідко почуєш у пост-радянській буденності доволі зросійщеного міста. Це зараз, дякуючи тогочасній наполегливій роботі таких гуру слова по всій країні, а тепер їхніх вихованців, маємо блискучі живі переклади сучасних літературних творів, прем’єр кіно- та мультфільмів, а чимало передач національного телерадіопростору сприяють формуванню належної культури мовлення вже на побутовому рівні — і ні для кого різнограй української мови тепер не є чудним. А тоді, наприкінці 90-х, ми в Січеславі жили фактично в умовах українськомовної резервації.

Олесь Сергійович — життєлюб і оптиміст, у найскрутніші хвилини його сонцесейні очі сповнювали Світлом, Добром і Любов’ю. Це надивовиж поєднувалось з обов’язковістю і вимогливістю. Думка оживає в Слові, але Слово і Дія — неподільні. Сказав — значить, зробив. І цей урок Вчитель проілюстрував родинною історією.

Якось я запитав у батька (Сергій Завгородній, голова Дніпропетровської обласної спілки письменників України у 1948—1960 та 1966—1968 роках), чи писали на нього доноси і анонімки під час його головування у обласній спілці письменників, часи ж то були підлі.

“Ні”, — відповів батько.

Як же ж так?

“Ще на перших зборах спілки я повідомив товариству — пишіть, але попереджаю: обов’язково дізнаюся, хто автор — і вб’ю! Потім усе одно сяду, але вже не замарно”.

Усі знали, що письменник-фронтівик слів на вітер не кидав: сказав — зробив.

І Олесь Сергійович був так само принциповим. За одне нещире, неправдиве слово, сказане хай і на його користь, але всупереч істині, міг безжально припинити приятельські стосунки навіть зі своїми однодумцями. “Зрадіти зраді” — це не про нього.

Інколи ми разом відвідували творчі зустрічі та ювілейні заходи

у музеї “Літературне Придніпров’я”, культурно-освітньому центрі ДВНЗ “Національний гірничий університет”, Дніпропетровській обласній бібліотеці для молоді ім. М. Светлова, інших знакових місцях української інтелігенції Січеславщини. Доброзичливі, короткі за формою і дуже влучні за суттю вислови Олесь Сергійовича вражали. Він ніби вдивлявся глибоко в душу і завжди прагнув віднайти зернину Світа і Творчості в кожному. Пам’ятаю зустріч у Січеславі зі Степаном Хмарою, на яку мене запросив Олесь. Тогочасне телебачення зображувало С. Хмару ледь не бандитом, а при особистому спілкуванні він виявився сповненою світла, мудрості і сили особистістю, попри всі випробовування долі. Олесь Сергійович вчив в усьому переконуватись особисто, особливо, що стосується людей. Не вірити нікому, навіть власним очам, допоки не пізнаєш сам, не відчужеш людину від серця до серця.

Олесь Сергійович з особливою любов’ю ставився до птахів, даруючи їм не лише перлини своїх поезій, а й безліч домівок, і в Січеславі, і на дорожньому його серці Приорілі. Птах набирає висоту поступово, співвимірюючи силу крил із пружністю та потоком повітря. Мистецтва Лету він дбайливо вчив і своїх вихованців.

За рекомендацією Олесь Сергійовича на початку 2000-х я приєднався до літературної студії творчо обдарованих дітей “Лілея” (керівник — Людмила Григорівна Левченко) при обласній спілці письменників України. Зростаючи у творчому середовищі української інтелігенції Січеславщини, які старанно створювали можливості для розвитку, 10-ту річницю Незалежності України зустрів уже переможцем і дипломантом 10-ти літературно-мистецьких конкурсів та фестивалів обласного та Всеукраїнського рівнів. А також випустив у світ свого першого літературного птаха — збірку “Все починається з Любові...”, яка для мене стала важливим звершенням нашої довготривалої співтворчої роботи з Олесем Сергійовичем протягом цих років. Ця пташина перша — і поки єдина, оскільки допомогла ще глибше зрозуміти, вже з власного досвіду, вимогливість Олесь Сергійовича до слова і відповідальність за його випуск у світ.

Олесь Сергійович, благословляючи на черговий конкурс, зазначав: “Перемога — це добре. Але запам’ятай: творчість, як процес, не має поразки. Конкурси — це насамперед можливість почути інших творчих особистостей, повчитися у них, а також зустріти однодумців”. Він вчив радіти життю, наголошуючи, що кожна перешкода дає навички подолання труднощів, кожна нова ситуація дарує нові вміння і знання. Нема невдач — є випробовування, які мають розглядатись як трамплін для злету, визначаючи подальші напрями вдосконалення та даруючи неоціненний досвід для наступних перемог.

Таке сприйняття змагань і світу творчості — найкраще шепелення від розчарувань, стресів і депресій, яке варто було б взяти до уваги деяким “дітячам” від психології, що стверджують про деструктивний вплив на особистість учня змагальної системи олімпіад, тестувань і конкурсів.

Завдяки такому підходу української творчої інтелігенції в Січеславі, яка, жертвуючи можливістю отримання короткострокових благ сьогодення, спрямовувала зусилля на виховання майбутнього України, я здобув цінний досвід, цілеспрямованість та відчуття сили для подальшого лету, вже у київському небі.

Усією своєю суттю не приймаю марнославства — і це теж один із моральних стовпів, вибудованих і вихованням у сім’ї, і родиною Завгородніх та їх оточенням. Проте, вже спізнавши свій, специфічний професійний досвід виховання наступників (у військовій сфері), розумію всю мудрість слів про те, що головне досягнення Вчителя — успіх його учнів. Тому не задля вихвалання, а щоб віддати належну данину своєму Наставнику і Вчителю, чиє зерно проросло надалі, коротко зазначу про те, чого вже вдалось досягнути і яких Людей зустріти, будучи ним окрилений.

Київський військовий ліцей імені Івана Богуня (2002—2004 роки, начальник — генерал-майор Кравчук Леонід Васильович). Коли збирав документи на вступ до ліцею, у військкоматі один порядний офіцер співчутливо зазначив: “Навіщо тобі, такому творчому, в казарму? Це ж зовсім інша система”. Що ж, вповні його розумію, адже він зсередини бачив непривабливі реалії тогочасного війська і ставлення до нього з боку держави. Але саме так відгукнувся в моїй душі приклад Високого Чину українського осереддя Січеслава.

Та життя “на казармі” виявилось геть неочікуваним і для мене: завдяки високому професіоналізму, патріотизму і мудрості його керівництва, офіцерського, виховного та вчительського складу ліцей став унікальною колицею української культури. Життя в ліцеї було сповнено творчих та патріотичних заходів, до яких долучались такі видатні люди, як Левко Лук’яненко, Михайло Слабошпицький і Валентина Стрілько (Ліга українських меценатів), Галина Яблонська (народна артистка України, актриса Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка, Президент Міжнародної Ліги “Матері і сестри — молоді України”, художній керівник Героїчного театру “Пам’ять”), Тетяна Скрипник (сестра Василя Стуса), Ніна Марченко (мати дисидента Валерія Марченка), Євгенія Лещук (українська поетка, чийми зусиллями вшановано пам’ять Івана Богуня в авторському фотоальбомі, на поштовій марці та меморіальних дошках, збережено козацькі могили під Берестечком, відкрито музей Лесі України в Ялті та Сан Ремо (Італія)), а також багато інших Діячів української культури, розповідь про яких потребувала б окремої статті.

Спілкування з такими людьми залишає слід на все життя, бо патріотами не народжуються, а стають — коли серед оточуючих є люди, гідні наслідування. І для мене велика честь бути золотим медалістом цього славного навчального закладу, призером низки олімпіад і конкурсів, одним з українців, відзначених грамотою Світового конгресу українців “За ствердження позитивного іміджу України” та Премією Кабінету міністрів України “За внесок мо-

лоді у розбудову держави”.

Уся система ліцею працювала на формування особистості, що ставить над власною ситуаційною вигодою добробут суспільства, невід’ємною частиною якого вона є. І приклад цього — та кількість офіцерів, випускників ліцею, які боронять нашу Державу нині, які першими пішли у горнило війни. Частина з них лишилась у пам’яті вдячних (хочу в це вірити) нащадків, як 23-річний Герой України (посмертно) майор (посмертно) Андрій Кизило, деякі змогли витримати пекло найгарячіших точок, не полишаючи своїх підлеглих, і вийти живими — як Герой України (і мій співрозник у ліцеї) майор Олександр Порхун, чия штурмова група 29 липня 2014 року взяла під контроль і утримувала під шквалом ворожого вогню Савур-Могила (попри контузію III ступеня у Олександра), що мало тоді визначальний вплив для подальшого проведення операції з мінімальними втратами особового складу і техніки. А про багатьох героїв ми ще дізнаємось згодом. Нині ліцей під керівництвом Героя України генерал-майора Ігоря Гордійчука продовжує виховувати майбутню опору України.

Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка (2004—2009 роки). Закладає Олесем Сергійовичем поважне та прискіпливе ставлення до слова, пошук нестандартного у звичному (адже це і є поезія, хіба ж не так?), наполегливість у дошукуванні істини знайшли свій розвиток у нібито далекій від поетичної творчості сфері — науковій діяльності. Намагаючись глибше розібратись у важливих для майбутнього офіцера сферах професійної компетенції, підтримуваний уже Вчителями іншого напрямку, знайшов свою стежку у Науковому товаристві інституту. Науковий пошук того періоду звершився участю в численних науково-практичних конференціях всеукраїнського та міжнародного масштабу, його результати знайшли своє визнання на конкурсах наукових робіт Міністерства освіти та науки України (I місце за своїм напрямом, 2007 рік) та Фонду “Завтра. UA” (програма підтримки молодих науковців, започаткована Віктором Пінчуком, яка, незважаючи на неоднозначну особистість олігарха, стала безпрецедентною за масштабом і якістю підготовки молодих науковців саме в інтересах держави). Здавалось б, де поезія і творчі конкурси, а де наукова робота — але основи були сформовані саме тут, у Січеславі.

Офіцер Збройних Сил України (дотепер). За роки офіцерської служби іноді виникали ситуації, які б могли змусити “стати зручніше” та не “створювати проблем для окремих осіб”, особливо враховуючи специфічні політичні віяння цих років. Та маючи приклад Людей Чину — від Січеслава до Києва — не було місця для компромісів при відстоюванні інтересів Справи, яку всі ми робимо заради нашої Держави.

І я радію, що мені поталанило зустріти багато відданих Україні військових, з якими маю честь робити свій внесок у забезпечення оборони України і побудову процвітаючої держави. Воїстину, армія сьогодні є середовищем великої кількості гідних людей. Це

не пафос “одного з системи”, а тиха радість від того, що сходять потужним колоссям зерно українства, засіяне такими Лицарями Духу, яким був Олесь Сергійович.

Мені випала доля побувати у багатьох провідних країнах у рамках обміну досвідом, і всюди — підкреслюю, всюди! — наші колеги з високою повагою відгукуються про українське військо. Неодноразово у неформальних бесідах західні військовики зізнавались, що не очікували такого колосального підйому національного духу. І вражені, яким дивом вдалось нам зламати наміри настільки сильного ворога ще задовго до санкцій та консолідації західних держав на підтримку України (всі ж розуміють, що 2014 року територіальні претензії простягались далеко за межі нинішньої окупації).

А диво просте і складне водночас — багаторічна і непомітна робота численних, часто невідомих нікому, окрім ближнього кола, Хранителів України. Лицарів Духу. Наставників і Вчителів.

Відлітають у засвіт птахами ті, хто виборів Незалежність України, хто виплекав і викохав нове покоління в часи знецінення, шахрайства і грабунку спільного багатства пострадянської України, хто віддано працював над формуванням інтелекту нації та живив творчий запал молоді держави.

Сьогодні ми проходимо гартування кров’ю, а вона ніколи не летиться задарма, якщо мова про становлення Держави. Ніколи.

Вірю, прийде наша українська весна і як птахи з Вирію, потужною хвилею повернуться ті, хто ставив нас на крило. І серед них січеславські — Олесь Сергійович, Віктор Савченко, Ігор Мицик, усі, хто гідно пройшов свій шлях Вчителя.

Бо живуть вони в серцях своїх Учнів — і лише від нас залежить їхнє безсмертя.

Моїм доброзичливим нащадкам

*Запрошую вас на сторіччя.
Постояти біля могили.
І зирне моє обличчя
Усміхнене з-за небосхилу.*

*А пощастить дожити
(Та менше відсотка шансів),
До вас пригорнусь і питиму
Небо, неначе шампанське...*

Олександр Завгородній, 2000

Коли мине сто літ (уривок)

*Коли мине сто літ од нинішніх часів,
Хто буде той поет,
що у твоєму домі
Почне свій спів?*

*В його пісні я хочу щедро влити
Весни сьогоднішньої вранішньої привіти, —
Нехай звучить у дні твої
весінні*

*Весни моєї радісний мотив, —
Він буде в трепеті серцець,
в джмелі новім бринінні,
Він буде в шелесті лісів,
Коли мине сто літ од нинішніх часів.*

Рабіндранат Тагор, 1895

*Тепер завжди він поруч десь —
Лет у його розкритті.
Із Іррю всміхається Олесь.
На Приорілі.*

Кирило Гринько, 2018

У Полтаві «Просвіта» провела для учнів урок патріотизму

З нагоди старту нового навчального року перший урок для вихованців Полтавської школи № 27 влаштували у міській бібліотеці-філії № 5. Патріотизм, почуття національної гідності, духовне багатство української нації — головні теми уроку.

На зустріч до учнів 5-7 класів завітав перший заступник голови Полтавського ОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка Олег Пустовгар.

На прикладах з історії, культури, спорту Олег Пустовгар переконував, що молодим українцям є чим пишатися. Йшлося про звияжну багатовікову боротьбу українського народу проти російських загарбників, за свою національну державність. Пан Олег закликав дітей любити і шанувати рідну українську мову, яка на міжнародному конкурсі 1934 року посіла третє місце в світовому рейтингу мелодійності. Закликав плекати традицію одягати вишиванку на свята. Розповів підліткам про класиків української літератури — Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесю Українку, а також про досягнення українського кінематографа, схвально відгукнувся про нові художні й

анімаційні фільми для дітей і юнацтва “Сторожова застава”, “Микита Кожум’яка” та ін. А ще про національних художників, які вписали українське малярство у світовий контекст, зокрема О. Пустовгар для прикладу навів творчість Катерини Білокур, зачитувавши Пабло Пікассо: “Якби у Франції була така жінка, ми б змусили весь світ говорити про неї”. Йшлося й про найбільший у часи козащини і Гетьманщини вищий навчальний заклад Східної Європи Києво-Могилянську академію та першу у світі Конституцію Пилипа Орлика. Також дітей зацікавила розповідь про всесвітньо відомий “Шедрик” — автором мелодії якого був видатний український композитор Микола Леонтович.

Прес-центр Полтавського ОО ВУТ “Просвіта”

Літопис школи

День знань Херсонська філія Видавничого Центру “Просвіта” зустріла виходом у світ книжки Валентини Коваленко “ЛІТОПИС Інгuleцької ЗОШ І—ІІІ ступенів Білозерської районної ради Херсонської області” (до 50-річного ювілею). На сторінках книги читач може ознайомитися з досягненнями освітан і випускників Інгuleцької ЗОШ, які стали гордістю не лише села, а й усієї України. У будь-який період освітнього і культурного зростання наші вчителі осиливали завдання, які стояли перед школою. Вони давали учням міцні знання й організовували цікаве шкільне життя. Завдяки дружньому педагогічному колективу школа краща в районі.

Книжка прекрасного педагога, вчителя української мови і літератури, організатора з позакласної роботи Валентини Миколаївни Коваленко, присвячена п’ятдесятиріччю рідної серцю Інгuleцької ЗОШ І—ІІІ ступенів — перша книга краєзнавця, але, сподіваюся, не остання. На 224 сторінках історично-популярного видання можна довідатися про

складні та натхненні роки становлення навчального закладу, про досягнення в повсякденній педагогічній праці вчителів, завучів та директорів різних літ школи, про випускників, які є золотом скарбницею рідного села. Хочу низько вклонитися педагогам за їхню благородну справу. Без школи немає розвитку, без школи ми не матимемо майбуття. Слава і шана педагогам соборної України, які насажують свій рідний край, свою незалежну державу.

Олег ОЛЕКСЮК,
голова Правління Херсонського ОО ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка,
член НСПУ та НСЖУ

Вклоняючись Князю роси До 80-ліття Тараса Мельничука

20 серпня виповнилося б 80 років Т. Мельничуку, поетові-дисиденту, лауреатові Національної премії України ім. Т. Шевченка.

Один із найталановитіших і найтрагічніших українських поетів другої половини ХХ століття, патріот України Т. Мельничук народився і помер на рідній землі і в рідних Карпатах, віддавши життя і творчість боротьбі за Українську державу. Тарас прожив лише 58 років, з яких майже половину провів у тюрмах, колоніях, зонах, “психушках”. Сильний духом, творчо потужний, за своє життя видав усього три книжки: “Несімо планеті любов” (1967 р.), “Князь роси” (1990 р.), “Чага” (1994 р.), решта його віршів могли би скласти багатотомне видання.

Марія ПОРОХ,
м. Косів

Сьогодні пам'ять про Тараса Мельничука вшановують поетичним фестивалем “Від Гуцулії до кряжів донецьких”. Його ініціатор — заслужений діяч мистецтв України, головний редактор “Буковинського журналу”, директор музею Володимира Івасюка, письменник Мирослав Лазарук. Маємо літературну премію імені Тараса Мельничука (засновану в Чернівцях). Його ім'я у назвах вулиць, на меморіальних дошках будинках, де він жив і працював. Мельничука величають Князем роси — за назвою його останньої книжки, за яку він отримав Національну премію ім. Т. Шевченка.

Гідно вшановуючи пам'ять

допомогла підірвати союзний режим і вивільнити Україну, зберігатиметься у сільському музеї. Дякуємо добрим людям, що зберегли цей рукопис.

У виступах Євгена Барана, голови Івано-Франківської ОО НСПУ, Василя Глаголюка, голови “Просвіти” м. Коломиї, Ольги Руданець, поетеси, заступника директора Коломийського театру, поетів Івана Війтенка, Ярослава Ясінського, Миколи Савчука, Дмитра Арсенича, Наталії Оліградської, завідувачки Коломийської бібліотеки ім. Т. Мельничука, лунали спогади про людину, “яка вийшла з усіх безнадій”.

Спогадами про незабутнього Тараса поділився його друг поет Микола Близнюк, який став тринадцятим лауреатом престижної літературної премії “Князь роси”.

Письменник Мирослав Лазарук

Постійні відвідувачі музею — школярі, студенти, вчителі, творчі люди Івано-Франківщини. Художник і поет, лауреат літературної премії ім. Т. Мельничука Василь Андрушко виготовив барельєф поета, який встановлено на стіні бібліотеки. Тарасові Мельничуку посмертно присвоєно звання “Почесний громадянин міста Коломиї”.

Урочистості тривали біля пам'ятника Тарасові Мельничуку, який височить на подвір'ї Уторопського ліцею. Його відкрито 20 серпня 2002 року з ініціативи творчої інтелігенції Вишніччини. Автор монумента — Володимир Римар. Скульптурний пам'ятник поета він втілював у вигляді свічки, спалаху, яким було і життя, і творчість Тараса Мельничука.

Учні ліцею під керівництвом вчителя, завідувача музею Т. Мельничука Богдани Цимбалюк зустріли гостей хлібом-сіллю. А діти декламували Мельничукову поезію. Слова пошани до геніального митця виголосив секретар НСПУ, головний редактор журналу “Перевал” Ярослав Ткачівський.

Віктор Максимчук, поет, редактор журналу “Німчич”, сказав: “Ми свято шануємо пам'ять про Тараса Мельничука. Видали шість книг про його творчий і життєвий шлях, книгу статей, нарисів, спогадів, есеїв про нього “Князь вільного слова”, подарували Уторопам пам'ятник поета, відкрили музей у Вишнічці. Одна з вулиць Вишнічці носить його ім'я, на терасному провулку встановлено барельєф поетові-страднику. 2000 року у Вишнічці відбулася презентація книжки-антології присвят Тарасові Мельничукові “На княжих росах побратимів карб”. У вступному слові антології редактор-упорядник Маноїлій Попадюк написав: “Тарас був для всіх нас дорогим. Його поезія — то спраглий ковток святості, духовної наснаги і для покоління нового тисячоліття”.

поета-дисидента, уродженця села Уторопів Косівського району відбулися заходи з відзначення його 80-річчя. Саме цього дня в Уторопі зібралися письменники, друзі, односельці, учні місцевої школи, представники влади, депутати.

На рідному обійсті Мельничука заходи відкрив голова Косівського осередку НСПУ Василь Шкурган. Настоятель місцевої церкви о. Богдан відправив поминальну панахиду. Присутні широко помолились за душу Тараса. На могилу славного крайнина лягли живі квіти та грона калини від гостей із Косова, Івано-Франківська, Чернівців, Вишнічці, Коломиї.

Василь Шкурган зазначив, що тут 1990 року спалили родинну хату — в такий спосіб радянський владний режим помстився за так зване “національно-буржуазне” вільнодумство, що природно і талановито вилилось у Тарасових віршах з ніжною любов'ю до рідного краю.

— Сьогодні вперше, — сказав В. Шкурган, — ми винесли на цю гору, на Мальцеве, до самого Тараса, найпромовистішого свідка, причину його життєвих поневірянь від арешту 24 січня 1972 року і його патріотичного злету — відомий рукопис книжки “Чага”, аби оголосити прилюдно, що від сьогодні ця “бомба”, котра-таки

рук зазначив, що Бог не дав нам кращого поета у ХХ і вже у ХХІ ст. Поет, який без задуму переходить зі століття у століття, і ми розуміємо, що він працює на вічність.

Наталія Оліградська розповіла, як коломиїці шанують пам'ять поета. Під час відзначення його 70-річчя бібліотеці № 2 для дітей присвоєно його ім'я та відкрито літературний музей, у якому зібрано книги поета, пам'ятні речі, рукописи, фотографії. Тут відбуваються творчі зустрічі обдарованих дітей, педагогів із лауреатами премії ім. Т. Мельничука.

Марія Ласійчук, директор ліцею, подякувала присутнім за те, що свято бережуть пам'ять про поета, приїхавши на його вітчизнину. Це визначна подія не лише для Уторопів і Косівщини, яку він оспівав у своїх зболеваних віршах, а й для всієї України.

Учасники заходу відвідали літературний музей, де учні ліцею провели для гостей цікаву екскурсію. В експозиції — сотні газетних і журнальних статей, диск з останніми словами заповіту Тараса, особистий одяг, стіл, стільці, етажерка, де поет зберігав свої книги, які подарували музею дружина та рідні. В. Шкурган передав речі з обійстя митця, які вдалося врятувати під час пожежі, коли підпалили його рідну хату, серед яких сумка, з якою поет ходив до школи, хрестик, образ, намальований поетом власноруч, та копія “Незнайки”, яку поет намалював у Вінницькій в'язниці (коли був політв'язнем). Тут зберігається автобіографія, написана власноруч. Вишнічанин, художник Віталій Косович у день відкриття музею подарував портрет Т. Мельничука. До 75-річчя його вірші переклав російською мовою В. Артюх із Москви та подарував цю збірку музеєві. Уродженка с. Уторопів О. Цимбалюк вишила для музею портрет і вірш Князя Роси, відтворений за текстом. Мешканці села в місцевому народному домі підготували для гостей концерт.

Захід тривав у Косівському районному Будинку культури.

Зал заповнений. На сцені портрет Тараса роботи художника Антона Григорука. Біля сцени стенд із виданнями Тараса Мельничука з відомими словами: “Мені не треба десять сонць — живу тобою, Україно...”, оформлений Галиною Кікоть, бібліотекарем Косівської ЦРБ. А розпочало зустріч Тарасове слово, озвучене Іванком Пророчуком.

Виступали гості-поети не тільки Косівщини, а й Коломиї,

Чернівців, Вишнічці, Верховини, Харкова: Василь Герасим'юк — поет, лауреат Національної премії ім. Шевченка, уродженець села Прокурави (м. Київ), Микола Шакін — письменник (м. Харків), Ольга Руданець — заступник директора Коломийського драмтеатру, поети Іван Війтенко, Ярослав Ясінський, Микола Савчук, Дмитро Арсенич, Анатолій Осадчий — перекладач, Світлана Кирилюк, Володимир Вознюк, Роман Киселюк, Дмитро Стефлюк — голова Всеукраїнського товариства “Гуцульщина”, Степан Григорчук, Павло Ванджурак — голова Косівської районної ради та інші.

Олександра Кіт — лікар-терапевт, продекламувала свої вірші “Бунтар”, “Істина”, “Світла душа”, присвячені пам'яті Тараса Мельничука.

У рамках святкування відбулася презентація книжки “Тарас Мельничук у спогадах Миколи Близнюка: інтерв'ю Василя Глібчука”, яка побачила світ у видавництві “Писаний Камінь” у чудовому мистецькому оформленні художника Антона Григорука.

На завершення заходу Аделя Григорука, член НСПУ, літературознавець, дослідниця творчості Т. Мельничука, відзначила, що весь поетичний світ Тараса Мельничука — “це глибокий і ширий біль за Україну, за рідний народ. Власним життям, літературним талантом поет намагався примножити добро і справедливість на землі, віддаючи щирю любов Україні. Він був коштовною Божою краплею на поетичному полі України, неповторним і незабгненним Князем роси. Тарас Мельничук став потужним генератором національної свідомості українців; перебуваючи у принциповій опозиції до авторитарного соціалістичного реалізму, він зумів явити своєму народові неперепутні зразки високої поезії, яка винесла його на світові мистецькі виднокопи, виявивши рівночасно величезну творчу енергію української літератури. На верховині поезії Мельничука зійшлися стежки любові до України, замишування своєю Гуцульщиною, відкритість до народної думи, фольклорна романтика в шедрих барвах полонинських коломиїнок і мелодіях Карпатських гір, болісна перейнятість українською неволею та несхитна певність у світле Різдво для нашого народу. Такий він, український Князь роси, таким він увійшов у Вічність...”

Василь Шкурган впевнений, що світла пам'ять про геніального поета Тараса Мельничука буде вічно жити в людських серцях, утверджуючи віру в майбутнє, в перемогу справедливості над злом, об'єднавши нас у спільній любові до України.